

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Geopolitika Íránské islámské republiky: analýza
regionální politiky lokální mocnosti**

Patrik Krampera

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní vztahy – teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – ruská studia

Bakalářská práce

**Geopolitika Íránské islámské republiky: analýza regionální
politiky lokální mocnosti**

Patrik Krampera

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018 .....

Rád bych tímto poděkoval PhDr. Martině Ponížilové, Ph.D. za její přínosné rady,
čas a vstřícný přístup.

OBSAH

Úvod.....	6
1 Teoretické vymezení moci a regionální mocnosti.....	9
1.1 Koncept moci.....	9
1.2 Koncept regionální mocnosti.....	12
2 Íránské mocenské kapacity.....	15
2.1 Ekonomické kapacity Íránu.....	15
2.2 Vojenské kapacity Íránu.....	17
2.3 Jaderné kapacity Íránu.....	20
3 Geografie Íránu.....	24
3.1 Etnické menšiny v Íránu.....	25
3.2 Vliv geografie na irácko-íránskou válku a zahraničně-politickou orientaci Íránu.....	27
4 Regionální politika Íránu.....	29
4.1 Mocenský souboj Íránu a Saúdské Arábie.....	33
4.2 Spojenectví mezi Íránem a Sýrií.....	37
4.3 Nepřátelské vztahy mezi Íránem a Izraelem.....	39
5 Závěr.....	42
6 Seznam literatury a jiných pramenů.....	44
7 Resumé.....	52

Úvod

Íránská islámská republika je stát, jehož geografická pozice se nachází mezi čtyřmi regiony: Blízkým východem, Zakavkazskem, Střední Asií a Jižní Asií. Řada badatelů se shoduje na zařazení Íránu do regionu Blízkého východu (Ponížilová 2011: 116). Tomuto regionu chybí jasná dominantní mocnost, jedno politické centrum, které by mělo potenciál roztržštěný region sjednotit. Právě Írán je stát s velkými ambicemi, který aspiruje na toto dominantní postavení. Mimo to usiluje o posílení svého mocenského postavení a vlivu v mezinárodním systému. K dosažení těchto cílů nahrává Íránu fakt, že disponuje značným počtem obyvatel, velkými zásobami ropy a plynu, vojenskými prostředky a myšlenkami islámské revoluce (Fürtig – Gratius 2010: 170).

Když se podíváme na vztahy s ostatními zeměmi v blízkovýchodním regionu, Írán rozvíjí především vztahy bilaterální, protože není součástí většiny regionálních organizací v této oblasti. Mnoho z těchto organizací má exkluzivní členství, které je často založeno na sdílené arabské etnicitě. V Íránu jsou dominantním etnikem Peršané. Bilaterální vztahy jsou komplikovány řadou faktorů. Ve většině států v regionu je dominantní rivalský sunnitský islám. Vztahy mezi arabskými zeměmi a Íránem jsou ovlivněny vzájemnou historickou tenzí mezi arabskou civilizací a civilizací perskou (Tomková 2011: 167). Navíc do těchto vztahů zasahují svým významným vlivem v blízkovýchodním regionu Spojené státy americké, jeden z hlavních rivalů Íránu. Dlouhodobě zde podporují íránské konkurenty, Izrael a Saúdskou Arábii, včetně dodávek armádního vybavení. Proti Íránu uplatňují ekonomické sankce. Do roku 2016 šlo o íránský jaderný program a následně o vývoj balistických raket. Přesto se Teherán snaží navyšovat svou moc na Blízkém východě, zejména pak v Perském zálivu, kde soupeří o vliv se Saúdskou Arábií.

Již jsme zmínili, že geografická pozice Íránu je na hranici čtyř regionů. Írán se politicky a ekonomicky angažuje nejvíce na Blízkém východě a je jeho tak integrální součástí. Tento region je v současnosti velmi nestabilní, čímž na sebe upoutává pozornost celého světa. Orientovat se v jeho dění je mnohdy obtížné,

mimo jiné kvůli angažování světových velmocí, které zde operují zejména kvůli zásobám nerostných surovin, kterými tento region překypuje. Kvůli tomu je region důležitý a atraktivní pro výzkum mezinárodních vztahů. Írán, který je pro mnohé státy kontroverzní zemí, je v regionu stabilním bodem. My budeme z geopolitického hlediska zkoumat jeho regionální politiku. Za začátek výzkumného období jsem stanovil islámskou revoluci roku 1979, neboť je to významný historický milník, který mimo jiné zásadně změnil regionální politiku Íránu. Islámská republika se vymezila proti vměšování cizích velmocí do regionu a zároveň vyhlásila snahu o vývoz revoluce, což zhoršilo vztahy s mnohými státy (Tomková 2011: 167). Výzkumné období je završeno dubnem roku 2018 kvůli aktuálnosti. Cíl je vymezen následovně: Cílem bakalářské práce je vyzkoumat, jak se geografie, mocenské kapacity, mocenské postavení a ambice Íránské islámské republiky na Blízkém východě odráží v jejích zahraničně-politických cílech a aktivitách, a to v období od roku 1979 do dubna 2018.

Se stanoveným cílem souvisí výzkumná otázka, na kterou se v práci také zaměřím. Tato otázka zní: Jak se mocenské působení Íránu odráží ve vztazích se Saúdskou Arábií, Sýrií a Izraelem? Mezi vybrané země jsem zařadil Saúdskou Arabii, protože její vzájemné soupeření s Íránem je soubojem o to, kdo bude mít navrch v oblasti Perského zálivu, ale i v širším regionu. Soupeření se stává nebezpečným i kvůli sektářskému střetu mezi sunnitskými a šíitskými muslimy (Tureček 2016: 186). Sýrie je jediným dlouhodobým spojencem Íránu v regionu a jejich spolupráce vyústila v roce 2005 ve vzájemný obranný pakt (Howard 2007: 144). V současnosti se Írán významně angažuje ve vnitrostátním syrském konfliktu. Mezi Izraelem a Íránem panuje otevřené nepřátelství. Bývalý prezident Mahmúd Ahmadínežád přímo vyzýval k zahazení židovského státu a Teherán podporuje ozbrojené skupiny Hizballáh a Hamás, které mají za cíl skoncovat se „sionistickou okupací“ (Kissinger 2016: 140).

Práce je rozdělena do čtyř hlavních částí, struktura kapitol je tematická. S ohledem na téma práce představíme v první části koncept moci a koncept regionální mocnosti. Koncept moci popisujeme z pohledu Hanse Morgenthaua.

Při definování regionální mocnosti pracujeme nejvíce s názory Østeruda. Druhá kapitola se zabývá ekonomickými, vojenskými a jadernými kapacitami Íránské islámské republiky. V ekonomické podkapitole se zaměřujeme na energetický sektor Íránu. Ve vojenské podkapitole se snažíme vystihnout současný stav íránské armády a zdůraznit její silné i slabé stránky. V třetí podkapitole hodnotíme íránský jaderný program. Ve třetí části práce popisujeme geografii a její vlivy na Írán. Ve čtvrté části analyzujeme regionální politiku od islámské revoluce po současnost a dále zkoumáme vztahy se Saúdskou Arábií, Sýrií a Izraelem.

1 Teoretické vymezení moci a regionální mocnosti

V úvodu se v cíli práce zmiňuji o mocenském postavení a ambicích Íránu na Blízkém východě. Proto se je potřeba zabývat koncepty, jako je *moc* a *regionální mocnost*. Abych s těmito koncepty mohl pracovat, musím si je nejdříve teoreticky vymezit. S ohledem na téma práce jsem pro vymezení moci zvolil realistický směr. Ústřední postavou v realistické tradici je Hans Morgenthau, a proto pracuji primárně s jeho definicí. Ve druhé podkapitole popisuji regionální mocnost, jejíž jednotná definice neexistuje. Tento koncept je definován mnoha autory na mnoho způsobů, dokonce ani v samotném názvosloví tohoto pojmu není shoda. Já se budu držet označení *regionální mocnost* a při vymezení tohoto konceptu v práci používám především názory autora Østeruda a jeho geopolitický pohled na problém.

1.1 Koncept moci

Mezinárodní politika, stejně jako všechny druhy politiky, je bojem o moc a bez ohledu na to, co je jejím dlouhodobým cílem, je moc cílem okamžitým (Morgenthau 2005: 31). Morgenthau (2005: 32) chápe moc subjektu jako jeho kontrolu nad myslí a činy jiných subjektů. Jedná se o psychologický vztah mezi těmi, kdo moc vykonávají, a těmi, vůči nimž je moc vykonávána. Moc odlišuje od *vlivu*, s jehož pomocí lze přesvědčovat, ale nelze ho na rozdíl od moci použít k donucení. Také od moci odlišuje *sílu*, kterou chápe ve smyslu fyzického násilí, přičemž vojenskou sílu považuje za nejvýznamnější faktor politické moci státu (Morgenthau 2005: 33). Dále na příkladu nukleárních zbraní rozlišuje *použitelnou* a *nepoužitelnou* moc. Nukleární zbraně jsou podle něho v praxi v podstatě nepoužitelné, především kvůli své ničivé síle, a proto jejich potenciál spatřuje spíše v jejich odstrašovací moci. Přesto může být tato zbraň použita jako nástroj zahraniční politiky. Stát s ní může prosazovat svou moc prostřednictvím hrozeb, ale pouze proti zemi, která těmito zbraněmi nedisponuje. Pokud disponují obě země jadernými zbraněmi, jejich vzájemné hrozby se vyruší (Morgenthau 2005:

33). Nakonec rozděluje moc na legitimní a nelegitimní. Legitimní výkon moci je morální a legálně oprávněný a má větší šanci být efektivnější než nelegitimní moc, jejíž výkon nemůže být tak dobře zdůvodněn. Moc uplatněná v sebeobraně či podle zásad OSN má větší šanci na úspěch, než moc uplatněná agresorem, který porušuje mezinárodní právo (Morgenthau 2005: 34).

Morgenthau (2005: 127–129) rozlišuje zdroje moci na relativně stabilní a na neustále se měnící. Nejstabilnějším faktorem, na kterém závisí moc státu, je geografie. Kvůli technologickému rozvoji se snižuje její důležitost. Přírodní bariéry, jako jsou oceány a pohoří, jsou díky novým technologiím a komunikacím snadněji překonatelné. Dalším relativně stabilním zdrojem moci je přírodní bohatství a schopnost obstarat si ho. Morgenthau (2005: 130–136) se zmiňuje o potravinách, ropě, uranu a dalších surovinách. Země, která je soběstačná v produkci potravin, má velkou výhodu nad zemí, která soběstačná není a potraviny musí dovážet, jinak její obyvatelstvo hladoví. Tento faktor je klíčový zejména během války. Stejná důležitost platí pro suroviny, které jsou zásadní pro průmyslovou produkci a vedení války. Dalším mocenským aspektem jsou průmyslové kapacity a schopnost zpracovat přírodní zdroje. Pro skutečný význam všech těchto materiálních faktorů pro moc státu je klíčová vojenská připravenost. Armáda musí být organizovaná a schopná podporovat zahraniční politiku státu. Důležitá je i úroveň vojenských technologií a vojenského velení, vojenská moc je závislá na množství mužů a zbraní (Morgenthau 2005: 136–142).

Mezi čistě lidské faktory řadí Morgenthau velikost populace, národní charakter, národní morálku a kvalitu diplomacie a vlády obecně. Vlastnit nejpočetnější populaci nutně neznamená mít největší moc, ale je to jeden z důležitých faktorů. Země s malou populací se nikdy nemůže řadit mezi nejmocnější státy světa (Morgenthau 2005: 143–146). Národy se vyznačují různými charakteristikami jako třeba Němci disciplínou a pečlivostí či Rusové vytrvalostí. Tyto charakteristiky mohou hrát značnou roli v době míru i války. Méně stabilním faktorem je národní morálka. Ta značí míru odhodlání národa podporovat státní zahraniční politiku během války i mimo ni. Zejména

znevýhodněné části populace ve svých právech mají tendence být méně patriotické a mohou např. ve válce dezertovat. Moc plynoucí z národní morálky závisí na kvalitě vlády (Morgenthau 2005: 146–158). Dalším aspektem je kvalita diplomacie. Právě diplomacie spojuje všechny výše uvedené faktory do integrovaného celku a udává směr, váhu a probouzí jejich potenciál. Zahraniční vztahy vedené diplomaty jsou pro moc státu v míru stejně důležité jako vojenská strategie a taktiky vojenský vůdců v časech války (Morgenthau 2005: 158–162). Nakonec považuje Morgenthau za důležitý faktor moci kvalitu vlády. Kvalita vlády určuje úroveň zahraniční politiky. Důležité je, zdali je vláda schopna definovat národní zájem, doktrínu a vojenskopolitickou strategii státu, jak je vláda odhodlána využít materiálního a lidského potenciálu v zahraniční politice k realizaci státních cílů a jak dokáže zajistit podporu domácí a zahraniční veřejnosti své zahraniční politice (Morgenthau 2005: 162–168).

Dále lze moc dělit na relativní a absolutní. Relativní moc je chápána jako vztah, vzájemný poměr působení dvou a více absolutních mocí. Již Hobbes v Leviathanu psal, že velikost populace, která by tvořila bezpečný stát, není dána konkrétním číslem, ale porovnáním s nepřítelem (Krejčí 2014: 131). Absolutní moc státu je potenciál, který je možné reálně naplnit pouze v konkurenci s mocí ostatních států. Může být nevyužitelná nejen pro své vlastní vnitřní nedostatky, ale i proto, že konkurence je stejně mocná, ba dokonce mocnější (Krejčí 2014: 131).

Koncept moci byl nejvíce užitečný při hodnocení moci národní, která je určena k dosahování národních zájmů. Pojmem *národní zájem* v této práci rozumím „státní zájem“. Národní zájmy představující objektivní cíle jsou dosahovány prostřednictvím moci a tvoří trvalý rys mezinárodní politiky, v níž dochází k jejich střetům (Müller 2005: 35). Nejdůležitější národní zájem představuje bezpečnost, protože přímo zajišťuje hlavní cíl každého státu, přežití. Stát má za cíl přežít ve smyslu uchování státu, své fyzické struktury a uchování vládních složek státu, respektive své nedotknutelné suverenity. Přístup

k bezpečnosti vychází z vědomí neustálé možnosti vojenského konfliktu mezi státy, na který musí být stát připraven (Müller 2005: 40).

Zabezpečování přežití státu považují realisté spolu s posílením své moci za vysokou zahraniční politiku. Tu oddělují od nízké zahraniční politiky, kam zařazují ekonomické a jiné záležitosti. Vysoká politika je vůči nízké v trvale dominantním postavení, její cíle jsou prioritní při formulaci zahraničně politické strategie (Šmejkal 1993: 39).

1.2 Koncept regionální mocnosti

Někteří autoři (Lemke 2002: 54–55; Buzan – Wæver 2003: 27–28) nevidí svět pouze jako jednu mezinárodní mocenskou hierarchii. Rozdělují mezinárodní systém do více úrovní a kromě globální úrovně rozlišují i regiony a subregiony. Ty pak mají svou vlastní mocenskou strukturu a jsou podřízeny globální úrovni.

Každý region lze charakterizovat a rozlišovat podle kulturní, politické a ekonomické vnitřní soudržnosti, dále podle infrastruktury a komunikací, podle mezistátních vztahů, jako je konflikt, kooperace a jiné kontakty, a podle regionální hierarchie moci. Do těchto regionálních vztahů mohou zasahovat také vnější rušivé síly a ovlivňovat vnitřní soudržnost, komunikační systémy, intenzitu konfliktů či stupeň kooperace (Østerud 1992: 11).

Státy jsou tradičně rozlišovány podle velikosti, počtu obyvatel, ekonomické prosperity, ekonomického systému, zahraničních politik, mezinárodní role a podle moci, ať už je definována jakkoliv. Podle politicko-strategické moci z toho vyplývající jsou rozřazovány na světové mocnosti, střední mocnosti, malé mocnosti a mikro státy. Myšlenka pozice hegemonu či supervelmoci je přidána na samotný vrchol této hierarchie, zatímco regionální mocnost je na tomto seznamu kdesi pod ní (Østerud 1992: 3).

Vyvstává zde ovšem problém, jak definovat pojem regionální mocnost. Klasický realismus nám v tom moc nepomůže, neboť tíhne ke globálnímu přístupu

a rozděluje státy na pouze světové, střední a malé mocnosti (Buzan – Wæver 2003: 27–28). Lze říci, že dodnes chybí univerzální analytické nástroje k identifikování a porovnávání regionálních mocností a způsob, jak je odlišit od světových a středních mocností. Hlavní problém, proč neexistuje ucelené pojetí tohoto konceptu, souvisí s tím, že je složen ze dvou slov – region a moc, která jsou v teoriích mezinárodních vztahů chápána zcela odlišně (Flemes – Nolte 2010: 1).

V mnoha případech hrají státní aktéři dvojí roli. Jednak mohou být regionální mocností a zároveň v rámci globální úrovně střední či světovou mocností. Proto je pro účel analytického vyjasnění užitečné zdůraznit odlišnosti a podobnosti mezi těmito koncepty (Flemes – Nolte 2010: 5).

Dnes již není evidentní, zda musí světová mocnost prokázat své postavení ve válce. Historicky je to pochybné kritérium od doby, kdy se status světové mocnosti uznává za potenciál než za skutečný boj ve válce. V současnosti světové mocnosti neodráží žádné útoky. Své postavení získávají na základě věrohodné schopnosti zasadit fatální odvetný útok. Odpovídajícím způsobem může spočívat i postavení regionální mocnosti na reputaci než na osvědčené výkonnosti (Østerud 1992: 5).

Finálním kritériem pro určení mocenského postavení států nejsou ani tak jejich zdroje, ale to, co ve skutečnosti dělají, jejich zájmy, cíle a mezinárodní role. Tradičně se předpokládá, že světová mocnost má zájmy globální nebo alespoň ve světovém rozsahu. Zatímco u regionální mocnosti se předpokládají zájmy v rámci širšího regionálního prostoru. Ačkoliv je toto kritérium poněkud vágní, lze ho považovat za počáteční bod při hodnocení regionální mocnosti (Østerud 1992: 6)

Tak jako je region zmenšenou verzí mezinárodního systému, regionální mocnost je světovou mocností v menším měřítku. Také má svou dominantní pozici v rámci své hierarchické struktury států nebo je součástí rovnováhy sil systému. Předpokládá se, že je schopna ubránit se před koalici jiných států. Ještě důležitější je, že má řídicí roli na regionální úrovni. Vyvažuje ostatní síly, udržuje

zavedené normy chování, upevňuje sféry vlivu a dohlíží na neposlušné aktéry (Østerud 1992: 7).

Odlišit regionální mocnost od střední je již náročnější. Rozdíl se dá porovnat na vůdčích schopnostech států. Vůdcovství odkazuje na politický vliv na diplomatických fórech, který střední mocnosti často uplatňují. Regionální mocnosti zde, na rozdíl od středních mocností, nesou speciální odpovědnost za bezpečnost regionu a zachování regionálního řádu (Flemes – Nolte 2010: 5–6). Některé úvahy a výzkumné přístupy používané při analýze tradičních středních mocností mohou být přizpůsobeny k analýze regionálních mocností, neboť v současnosti mnoho regionálních mocností používá strategie, které jsou připisovány středním mocnostem (Flemes – Nolte 2010: 6).

Střední mocnosti jsou dle Wighta (1978: 65) klasifikovány na základě síly ve srovnání se světovými mocnostmi, silou je myšlena především vojenská síla. Střední mocnost má takovou vojenskou sílu, zdroje a strategickou pozici, že v době míru usilují světové mocnosti o její podporu. V čase války, kdy nemá naději vyhrát proti světové mocnosti, může doufat, že světové mocnosti způsobí takové škody, že její náklady na válku převýší potenciální zisky.

Mocenské postavení mocností určují materiální kapacity, lokace, vojenské schopnosti a motivační faktory. Bližší specifikace regionální mocnosti vyžaduje komparativní posouzení geopolitických charakteristik, jako je strategická lokace a velikost, struktura centra a periferie, etnicko-kulturní rozmanitost či soudržnost, infrastruktura a ekonomická základna (Østerud 1992: 11). Nutné předpoklady pro globální a regionální postavení regionální mocnosti mohou být různě specifikovány. Obecný model pravděpodobně zůstane nezformovaný. Přesto dle Østeruda (1992: 12) bude vždy regionální mocnost alespoň:

- (1) stát, který je součástí geograficky vymezeného regionu;
- (2) stát, který je schopen postavit se koalici ostatních států v regionu;
- (3) stát, který má velký vliv na vývoji událostí v regionu;
- (4) stát, který může být na rozdíl od střední mocnosti ke svému regionálnímu postavení také světovou mocností ve světovém měřítku.

2 Íránské mocenské kapacity

2.1 Ekonomické kapacity Íránu

Írán je v současnosti třetí největší ekonomikou na Blízkém východě po Turecku a Saúdské Arábii. V roce 2017 byl jeho HDP odhadován na 428 mld. amerických dolarů s ročním růstem 3,5 % (CIA ned. a). Íránský rival, Saúdská Arábie, měl ve stejném roce HDP odhadován na 679 mld. amerických dolarů, ale vzhledem k současným ekonomickým problémům státu měl roční růst odhadován na pouhých 0,1 % (CIA ned. b). Většina íránského exportu putuje mimo region do zemí, které potřebují velké množství ropy. Nejvíce vyváží Írán do Číny (30,1 %) a do Indie (16,7 %), na Blízkém východě nejvíce do Turecka (9,5 %). Spojené arabské emiráty jsou zdaleka největším dovozcem do Íránu s 27,4 % z celkového dovozu. Třetím celkovým a druhým regionálním dovozcem do Íránu je Turecko s 7,8 % (CIA ned. a). Nejvíce tak Írán obchoduje v regionu s Tureckem a Emiráty, přičemž obchod s Tureckem se výrazně zvýšil v posledních letech (World Trade Organization ned.). Spojené arabské emiráty jsou pro Írán i přes neshody kvůli ostrovům Malý a Velký Tunb a Abú Músá dlouhodobě důležitým obchodním partnerem (Tureček 2016: 182).

Významnost Íránu na mezinárodní scéně je v zásadě neoddělitelně svázána s jeho zdroji ropy a zemního plynu (Wheeler 2018). Islámská republika má čtvrté největší zásoby ropy na světě a je jejím šestým největším producentem (EIA ned.). Paliva a jiné důlní produkty tvoří 60 % íránského exportu, z toho je téměř 80 % ropa (CIA ned. a; World Trade Organization). Ekonomika země je na vývozu ropy silně závislá a její síla se mění v závislosti na aktuální ceně ropy. Kromě ropy vlastní Írán také obrovské zásoby zemního plynu. Íránské zásoby zemního plynu jsou druhé největší na světě za Ruskem. Je očividné, že má Írán obrovský potenciál jako významný vývozce této komodity (EIA ned.).

Roky sankcí, které sužovaly íránskou ekonomiku, byly roku 2016 zrušeny, čímž se uvolnila cesta zahraničním investorům k investicím do energetiky, spotřebního zboží a dalších klíčových ekonomických sektorů. Důležitá otázka je,

jak se bude vyvíjet energetický sektor do budoucna. Kdysi jeden z nejmohutnějších a nejpokročilejších energetických sektorů byl dlouhé roky terčem sankcí, což mu znemožnilo být financován a modernizován. Dopady těchto sankcí byly velmi výrazné (Wheeler 2018). Po deseti letech byla podepsána první významná dohoda se zahraniční ropnou společností. Energetické společnosti Total, China National Petroleum Corp a Petropars podepsaly dohodu v odhadované ceně 4,9 mld. amerických dolarů na rozšíření South Pars plynovodu v Perském zálivu. Jedná se o první z několika kontraktů, které Írán nejspíše podepíše se zahraničními investory v následujícím období. Dohoda splňuje sliby s cílem zahájit investice do odvětví ropy a plynu po zrušení sankcí, které učinil prezident Hasan Rúhání ve své kampani v roce 2013 (Stratfor 2017a).

V posledních třech letech země udělala kroky směrem k znovuzískání svého postavení jednoho z nejvýznamnějších producentů energie na světě. Mezinárodní energetická agentura oznámila v září 2016, že Írán již v produkci a exportu ropy dosáhl úrovně období před sankcemi (Wheeler 2018). Stále ale není jasné, jak se vláda rozhodne využívat zemní plyn. Na začátku roku 2014 vyjádřila svůj závazek využívat obnovitelné zdroje energie, aby se snížila závislost země na uhlovodících a uvolnilo se více zdrojů pro export. Íránci jsou jedni z největších spotřebitelů energie na obyvatele. Vzhledem k tomu, že vláda výrazně dotuje své ceny energie, většina rostoucí produkce zemního plynu bude nejspíše využita k uspokojení poptávky vnitřního trhu než k prodeji na mezinárodním trhu (Wheeler 2018).

Pro získání financí je exportována především ropa, jak jsem zmiňoval již výše. Zhruba třetina ropné produkce je přidělena domácí spotřebě, kde se prodává za tak nízké ceny, že funguje jako přímá platba pro občany (Salehi-Isfahani 2009: 5–6). Zbytek je exportován a příjmy z tohoto prodeje jdou na udržování rozsáhlé byrokracie, která se přijímáním pracovníků snaží snižovat vysokou míru nezaměstnanosti v zemi a další finance jdou na financování ztrátových státních podniků. Zbytek příjmů putuje do investičních fondů, které mají pomáhat primárně s ekonomickým růstem a s vytvářením pracovních míst.

Přerozdělování peněz z těchto fondů se v zemi pojí s velkou kontroverzí (Salehi-Isfahani 2009: 6).

I přes své značné zásoby energetických surovin není Írán příliš bohatá země. Hrubým domácím produktem na obyvatele se Írán pohybuje na úrovni mezi Bulharskem a Běloruskem (CIA ned. a). Íránská geografie a početná populace ztěžují podstatné zlepšení ekonomické životní úrovně. Na rozdíl od zemí s menší populací a méně logisticky náročnou geografii, jako je Saúdská Arábie a Kuvajt, se Írán nemůže snadno přizpůsobovat světovým trendům a zvyšování produkce. Malé množství obyvatelných nížin znamená, že většina průmyslových továren musí být postavena v regionech, kde cena infrastruktury snižuje profit (Stratfor 2011: 6).

2.2 Vojenské kapacity Íránu

Za monarchie si Muhammad Rezá Pahlaví¹ vydržoval jednu z nejsilnějších armád Blízkého východu s moderní technikou od tehdejšího spojence Spojených států. Po islámské revoluci roku 1979 Rúholláh Chomejní nedůvěřoval silné armádě a chtěl vojenskou sílu, která by byla loajální jen k němu. Vytvořil tak vedle regulérní armády další vojenskou složku, Íránské revoluční gardy (IRG) (Stratfor 2017b). Po devastující irácko-íránské válce a velkém populačním růstu se musel režim zabývat sociálně ekonomickými problémy a neměl dostatek financí na armádu, která proto začala chátrat. Snížily se také celkové početní stavy a roku 1997 se ustálily na současných 545 000 mužích (Ward 2009: 309). Armáda dnes disponuje poměrně rozsáhlým množstvím techniky. Pro příklad lze uvést 1 663 tanků a 640 obrněných transportérů. Většina techniky je ale zastaralá, čemuž dopomohly mj. mezinárodní sankce (Mizokami 2017).

Zatímco regulérní armáda² má především chránit státní hranice a bránit zemi před vnějšími hrozbami, Revoluční gardy udržují početné posádky

---

¹ V práci používám běžný ustálený překlad perských jmen do češtiny.

² Regulérní íránská armáda je známa pod jménem „*Artesh*“ (Katzman 2018:16).

v důležitých iránských městech a dohlíží na stabilitu režimu. IRG mají vlastní pozemní jednotky, letectvo i námořnictvo, ale jsou vyzbrojeni více lehce než regulérní armáda. Celkový početní stav jednotek dosahuje 120 000 (Mizokami 2017; Abrahamian 2008: 176). IRG mají pod svým přímým vedením polovojenskou milici Basídž. Ta se za války nechvalně proslavila posíláním mladých chlapců a starých mužů proti dobře připraveným iráckým pozicím. Nejdůležitější částí IRG a pravděpodobně celých iránských ozbrojených sil jsou jednotky Quds. Poskytují režimu schopnosti nekonvenčního způsobu boje. Quds jednotky působí typicky vedle nestátních aktérů jako Hizballáh a zajišťují výcvik, dodávky zbraní a jinou podporu (Mizokami 2007).

Významné je také zapojení IRG do iránské ekonomiky a občanské společnosti. Tato organizace se vždy ekonomicky angažovala, ale její obchodní říše se razantně rozmohla za prezidentování Ahmadínežáda, čímž vzrostla i její politická moc. Umožnila to privatizace státních podniků, při které se firmy napojené na IRG dostaly mj. k lukrativním domácím kontraktům ohledně ropy a zemního plynu. Ve výsledku již IRG pronikly téměř do všech ekonomických sektorů, ať už formálně či neformálně. To se projevilo v sektoru s ropou a zemním plynem, který začal upadat kvůli korupci, praní špinavých peněz a špatnému hospodaření, což poškodilo iránskou ekonomiku (Stratfor 2018). Prezidentský mandát Ahmadínežáda vypršel již před pěti lety, ale jeho ekonomické reformy sužují iránskou ekonomiku dodnes. Současný prezident Hasan Rúhání se snaží moc IRG omezit, ale „[...] v Íránu toho prezident může udělat pouze tolik, kolik mu dovolí nejvyšší vůdce“ (Stratfor 2018)³. Ovšem nejvyšší vůdce Chameneí má mnohem kladnější vztah k IRG než prezident Rúhání. Přesto lze v poslední době zpozorovat jeho příklon ke snahám prezidenta omezit ekonomickou moc IRG (Stratfor 2018).

Dlouhodobé západní sankce a embarga na zbraně namířené proti Íránu vytvořily vakuum, které se země snažila vyplnit vznikajícím zbrojním průmyslem. Dnes má Írán již poměrně působivý vojensko-průmyslový komplex. Vyrábí

---

³ originální znění: „[...] but in Iran the president can do only as much as the supreme leader allows [...]“

spoustu zbraní pro pěchotu, ale také domácí kopie vozidel, jako je pěchotní bojové vozidlo BMP-2 a hlavní bojový tank T-72 (Mizokami 2007). V nedávné době se také země pochlubila vyvinutím moderního tanku Karrar. Ten má být zařazen do výzbroje pozemních jednotek do poloviny roku 2018 (INCORP 2017).

Dalšími produkty, který Írán vyrábí, jsou balistické rakety. Teherán nahlíží na balistické rakety jako na kriticky důležitý prvek pro íránskou národní obranu. K tomu mají potencionální možnost nést jadernou hlavici. Názor íránských lídrů na potřebu vlastnit tuto techniku ovlivnila zkušenost z irácko-íránské války. Neboť kromě boje na frontách byla iráckými raketami odstřelována íránská města (Pillar 2018). Írán proto již od roku 1980 vyvíjí balistické rakety na základě ruské, severokorejské a čínské technologie (Cordesman 2011). Jedná se o rakety krátkého dosahu Sahab-3 a rakety středního dosahu Ghadr-1 a Sejžil-2. Rádus těchto raket pokrývá celé území Středního východu. Ve vývoji je raketa Sejžil-3, která má mít prodloužený maximální dolet na 3,700 km. Tato raketa by již dosáhla např. do velké části Polska, České republiky a Itálie (Stratfor 2018). Írán v nich vidí velký odstrašující potenciál, ale také levný prostředek k potencionálnímu útoku na významné cíle v regionu, jako jsou americké základny v Perském zálivu. V současnosti vlastní největší arzenál balistických raket v celém regionu a snaží se tím konkurovat americké přítomnosti a vlivu v Perském zálivu (Cordesman 2011). Íránskou protiletadlovou a protiraketovou obranu významně posílily dodávky ruských systémů S-300 v roce 2016 (Stratfor 2016).

Írán považuje za strategickou prioritu zamezit přístup cizím mocnostem do jeho výsostných vod. Proto rozvíjí své vojenské síly a taktiky pro kontrolu námořního přístupu do Perského zálivu, především Hormuzského průlivu. Pro tento účel disponuje flotilou malých lodí a velkým počtem protilodních řízených střel a vyvíjí pokročilé námořní miny a malé ponorky (Katzman 2018: 16).

Dnešní stav íránské armády lze přirovnat k čínské armádě v osmdesátých letech dvacátého století. Je velká, ale relativně chudě vyzbrojená. V porovnání s výzbrojí jiných regionálních mocností si většinou nestojí moc dobře. Proto se snaží kompenzovat své konvenční vojenské nedostatky rozvojem kapacit a

schopností pro asymetrickou válku, tedy maximalizováním vlastních výhod a využíváním slabých míst protivníka (Katzman 2018: 16). S ročními výdaji na obranu 2,69 % HDP roku 2015 má Írán mnohokrát menší vojenský rozpočet nežli jeho rival Saúdská Arábie, která v témže roce vydala na obranu 13,33 % HPD (CIA ned. a; CIA ned. b). Nejvýrazněji zaostává za bohatými arabskými zeměmi Perského zálivu v letectvu. Íránské zastaralé stroje by proti jejich moderním leteckým silám neuspěly (Pillar 2018). Na druhou stranu íránské vojenské působení v Iráku a Sýrii, primárně poradenství, výcvik jednotek a zbrojní dodávky, se ukázalo být efektivní. Oproti tomu působení arabské koalice v Jemenu, zejména Saúdské Arábie, za efektivní vojenský výsledek považovat nelze.⁴

Íránský vojenský potenciál lze spatřovat hlavně v obraně. Samotná íránská geografie a populace je pro případnou invazi dostatečně odstrašující (Mizokami 2017). Početná armáda, ruské protiletecké systémy a balistické rakety vlastní výroby schopné zasáhnout cíle téměř v celém regionu jsou dodatečnými důvody, proč proti Íránu nevést konvenční válku.

2.3 Jaderné kapacity Íránu

Nový nastolený teokratický režim po revoluci roku 1979 zdědil po šáhovi jaderný program. Muhammad Rezá Pahlaví měl ambiciózní plán na vybudování dvaceti nukleárních reaktorů. Chomejní ale roku 1979 označil jaderný program za neislámský a nařídil ho ukončit (NTI ned. a). Z jaderného programu zůstaly nedodělané projekty jako nedostavěná jaderná elektrárna v Búšehru a tisíce vědců, inženýrů a techniků vyškolených v USA a Evropě. Velká část této inteligence odešla po revoluci do zahraničí (NTI ned. b). Na pokračování jaderného programu tehdy nemělo nové íránské vedení valný zájem. Situace se změnila v důsledku irácko-íránské války, když Irák použil mj. i chemické zbraně. Írán také pravděpodobně v polovině osmdesátých let získal informace o iráckém

---

⁴ Více o angažmá Saúdské Arábie v Jemenu na: <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/08/why-saudi-arabia-in-yemen-what-does-it-mean-for-britain>.

jaderném vojenském programu. To se zřejmě stalo hlavním motivem pro zahájení vlastního íránského programu. Írán proto začal v této oblasti dlouhodobě spolupracovat s Pákistánem, Čínou a Ruskou federací (NTI ned. b; Tůma 2016: 25–26). Nelegální jaderně-zbrojní aktivity probíhaly v přísném utajení, protože země podepsala v červnu 1973 s Mezinárodní agenturou pro atomovou energii (MAAE) Všeobecnou zárukovou dohodu (Tůma 2016: 26). Americké zpravodajské služby dlouhodobě považovaly íránský civilní jaderný program za zástěrku pro tajný vývoj zbraní (NTI ned. b). V důsledku americko-britské invaze do Iráku roku 2003 a obav z těchto západních jednotek u své hranice zaujal íránský režim vstřícnější přístup k řešení sporného problému. Írán zahájil jednání s evropskými státy, dobrovolně pozastavil obohacování uranu a přistoupil na provádění důkladných a předem neohlášených inspekci svých jaderných zařízení (Tůma 2016: 26).

S nástupem nového prezidenta Mahmúda Ahmadínežáda zastavila země roku 2006 dobrovolné dočasné plnění závazků. V prosinci 2006 byla rezolucí Rady bezpečnosti OSN přijata sada sankcí a další sankce přicházely v následujících letech (Tůma 2016: 27–28). K určitému pozitivnímu posunu došlo v důsledku íránského pozvání v roce 2012, a to k obnovení jednání P5+1⁵ s Íránem, za zprostředkování EU. Velká změna v jednáních nastala po vítězství Hasana Rúháního v prezidentských volbách 2013. Rúhání udal za národní zájem vymanění se z represivních sankcí a zlepšení íránského postavení (NTI ned. b). Strany 14. července 2015 úspěšně ukončily několikaleté jednání. Írán podle dohody souhlasil s omezením počtu instalovaných odstředivek přibližně o dvě třetiny a snížením asi 10 000 kg skladovaného nízkoobohaceného uranu na 300 kg po dobu 15 let. Země nebude budovat nová zařízení pro obohacování uranu po dobu 15 let a současná zařízení musí sloužit k mírovým účelům. Na dodržování dohlíží pracovníci z MAAE. Uvedená opatření by měla Íránu prodloužit čas k získání dostatečného množství jaderného paliva pro výrobu jedné jaderné zbraně ze současných 2–3 měsíců na nejméně 1 rok, což by měla být dostatečná doba pro přijetí příslušných protiopatření (Tůma 2016: 21–22).

---

⁵ Jednání se účastnilo pět stálých členů RB OSN a Německo (NTI ned. b).

Přestože Írán dle inspektorů MAAE dodržuje své závazky vyplývající z dohody, američtí republikáni v čele s Trumpem požadují zásadní změny či úplné zrušení dohody (BBC 2018). Spojené státy ale nemohou jednat s Íránem ohledně jaderné dohody samy za sebe. Vyjednávání jasně ukázala, že k dosažení výsledku potřebují Američané podporu EU, ale také Ruska a Číny. V případě zrušení dohody potřebují, aby s nimi sankce na Írán uvalila EU, jinak by neměly tak zásadní dopad (Cordesman 2018). Nikdo z účastníků P5+1 si nepřeje, aby Írán vlastnil jaderné zbraně, ale nikdo ve státu zároveň nevidí takovou hrozbu jako odpůrci dohody ve Spojených státech. Evropa vidí Írán jako potenciální investiční příležitost a obchodního partnera. Čína považuje zemi za klíčový zdroj ropy a Rusko v Íránu vidí způsob, jak rozšířit svůj vliv v regionu (Cordesman 2018).

Hlavními odpůrci dohody jsou kromě amerických republikánů také Izrael a bohaté arabské režimy v oblasti Perského zálivu, vedené Saúdskou Arábií. Z vyjádření hlavních oponentů dohody vyplynulo, že přes převládající zpochybňování efektivnosti přijatých opatření na omezení íránského jaderného programu je hlavní motiv jejich obav pravděpodobně jiný. Zdá se, že to není ani tak hypotetická možnost Íránu získat jaderné zbraně, jako spíše očekávané posílení regionálního postavení země a vymanění se z mezinárodní izolace. V této souvislosti především argumentují, že posílení postavení Íránu povede ke zvýšení pomoci země syrskému režimu prezidenta Asada a různým islamistickým uskupením, včetně libanonského Hizballáhu a Hamásu v Gaze a Húsíů v Jemenu (Tůma 2016: 35–36).

Jaderný program slouží Íránu v několika ohledech. Pokud by Írán někdy úspěšně vytvořil jaderné zbraně, značně by to posílilo obranu země proti vnějším hrozbám. Podle Morgenthaua je ale zbraň kvůli své ničivé síle reálně téměř nepoužitelná, její moc tkví v možnosti hrozit ostatním státům. Proto samotná existence jaderného programu zvyšuje zemi moc a není nezbytně nutné zbraní skutečně disponovat (Morgenthau 2005: 33; Stratfor 2011: 15). Tento výrok lze ilustrovat na prohlášení prezidenta Rúháního z 18. dubna 2018, kdy na vojenské přehlídce oznámil: „Pokud je nějaká zbraň, kterou budeme potřebovat, tak si ji

vyrábíme anebo seženeme, když to bude nezbytné. Nebudeme čekat na souhlas ze světa.“ (Mehr News Agency 2018)⁶. Také v reakci na Trumpovo možné rozhodnutí vypovědět jadernou dohodu varoval, že pokud se tak Američané rozhodnout, budou litovat (Aktuálně 2018).

---

⁶ Originální znění: “If there is any weapon we need, we will develop it for the most part, or procure it if necessary. We will not wait for approval from the world.”

3 Geografie Íránu

Pro pochopení íránské geopolitiky si je potřeba uvědomit jeho rozlohu. Írán je devatenáctou největší zemí světa se svými 1 648 000 čtverečními kilometry (CIA ned. a). Jeho území je velké jako Francie, Německo, Nizozemsko, Belgie, Španělsko a Portugalsko dohromady, je rozsáhlé jako západní Evropa. Důležitá je íránská topografie. Írán je převážně hornatá země a hory tvoří historické jádro jeho území, obklopují jeho města a tvoří přirozené hranice. Většina země je ve výšce více než 450 metrů nad mořem, jedna šestina země dokonce ve výšce nad 2 000 metrů. Nejdůležitější pohoří Íránu se nazývá Zagros. Táhne se v délce 1 500 kilometrů z íránských severozápadních hranic až po Hormuzský průliv (Britannica ned.). Výjimkou v jinak hornatých hranicích Íránu je rovinatá provincie Chúzistán nacházející se na jihozápadě Íránu. Spojují se zde řeky Tigris a Eufrat v jednu – Šatt al-Arab, která ústí do Perského zálivu a tvoří hranici s Irákem. Chúzistán je obydlen převážně Araby, nikoli Peršany. Vzhledem k bažinaté půdě lze tuto oblast dobře bránit, je proto nárazníkovou zónou proti případným útokům ze západu (Stratfor 2011: 3). Na severu země u Kaspického moře se nachází pohoří Elborz. Na jihu pod ním se rozkládá hlavní město Teherán. Elborz se táhne dál na východ k hranicím s Afghánistánem. Střed Íránu tvoří dvě pouštní plošiny, které jsou prakticky neobyvatelné. Írán má pobřeží dlouhé kolem 1 300 000 kilometrů. Trochu přes polovinu této délky tvoří Perský záliv, zbytek Ománský záliv. Nejdůležitější íránský přístav je Bandar Abbás, jenž je umístěn v Hormuzském průlivu. Tento průliv je extrémně zranitelný, lze ho velmi snadno blokovat. Kvůli tomu není Írán dominantní námořní mocí. Írán je a vždy byl primárně mocí pozemní (Stratfor 2011: 4–5).

Většina obyvatel žije v horách, nikoli v nížinách, jako je tomu u většiny jiných států. Důvod je prostý, nížiny jsou, s výjimkou jihozápadu a jihovýchodu, neobyvatelné. Írán má sedmnáctou nejpočetnější populaci světa, žije zde okolo 82 milionů obyvatel, z toho 75 % ve městech (CIA ned. a). Írán zažil od poloviny 70. let 20. století do jejich konce vysoké navýšení porodnosti. Tento nevídaný nárůst způsobil zvýšení počtu obyvatel o téměř 50 % za deset let po roce 1976.

Výsledkem je velká míra nezaměstnanosti v dnešním Íránu (Howard 2007: 132; CIA ned. a).

Důležité je umístění íránských ropných polí, neboť je to nejdůležitější exportní položka a závisí na ní ekonomika státu. Hlavní oblastí ropných polí je jihozápad země. Proto je oblast na východ od řeky Šatt al-Arab pro Írán zásadně důležitá (Stratfor 2011: 6).

3.1 Etnické menšiny v Íránu

Hory umožňovaly v historii národům efektivní obranu. Kompletní vymýcení jiné kultury bylo proto obtížné. Z tohoto důvodu se v hornatých regionech obecně nachází množství národů a etnických skupin, které si uchovávají vlastní charakteristiky (Stratfor 2011: 8). Taktéž Írán je mnohonárodnostní země. Nejpočetnějším etnikem jsou Peršané, kterých je okolo 51 %, po nich následují Azerové (24 %), Gílánci a Mázandaránci (8 %), Kurdové (7 %), Arabové (3 %) a další (Crane – Lal – Martini 2008: 39). Země je také rozdělena nábožensky na dominantní šíity a minoritní sunnity, kteří se nachází na severovýchodě, severozápadě a jihovýchodě. Sunnitů je 9 % oproti 89 % šíitů (Kraus 2014: 78).

Íránské moderní politické dějiny jsou plné pokusů o konsolidaci jedné íránské národní identity, která by zastínila ostatní etnické a kmenové příslušnosti. V éře Pahlavího se rozšířila administrativní kontrola ústřední vlády na periferii a prosazovala se perština a perská kultura (Crane – Lal – Martini 2008: 37). Islámská revoluce nabrala trochu odlišný směr a k homogenizaci využívá hlavně vlivu náboženství. Po revoluci byla definice Íránce silně založena na šíitské víře (Crane – Lal – Martini 2008: 41–42). V minulosti kladly národní identity přesahující íránské hranice režimům politické výzvy. Azerové a Kurdové se často dožadovali větší kulturní svobody a větší míry místní autonomie. Tyto dvě skupiny jsou geograficky konsolidované do velkého množství. Navíc početné komunity stejného etnika žijí v sousedních státech. Poslednímu šáhovi Mohammedovi Rezá Pahlavímu se podařilo zmírnit secesní tendence těchto dvou skupin. Dnes už

aktivně usiluje o odchod z Íránu jen velmi málo lidí z těchto etnik (Crane – Lal – Martini 2008: 39).

Pokusy mocností vyvíjet etnické napětí v Íránu byly důvodem pro nedůvěru vůči jakýmkoli požadavkům ze strany menšin. V minulosti byli Sovětský svaz a panturkisté z Turecka považováni za hlavní podporovatele etnických nepokojů v Íránu (Tohidi 2009: 299). Během druhé světové války okupoval Sovětský svaz severní Írán a národnostní hnutí se objevilo mezi Azery i Kurdy, což vedlo v letech 1945 a 1946 k vytvoření ázerbajdžánské vlády a republiky Kurdistán. Ázerbajdžánská vláda nakonec nepožadovala odtržení, ale dožadovala se různých ústupků. Po stažení sovětských jednotek Írán znovu potvrdil kontrolu nad oběma oblastmi. Po islámské revoluci roku 1979 si etnické skupiny pokusily znovu zajistit větší autonomii. Íránští Turkmeni, Balúčové, Arabové a Kurdové se vzbouřili. S výjimkou kurdské revolty režim povstání relativně rychle potlačil (Crane – Lal – Martini 2008: 47–49). Azerové jsou poměrně výrazně asimilovaní a zastávají funkce v byrokracii, vládě a církevní instituci. Mnohem větší problém spatřuje vláda v Kurdské populaci. Kurdské aspirace na větší nezávislost je vedla k podpoře Iráku v irácko-íránské válce. Rozsah a brutalita, s nimiž Íránci na revoltu odpověděli, dále odcizily Kurdskou populaci. Íránské obavy ze separatistických impulzů se zvýšily po odstranění Saddáma Husajna Američany a následné rostoucí autonomii kurdských regionů v Iráku (Crane – Lal – Martini 2008: 52–53).

Kvůli historickým zkušenostem je pro íránskou vládu hlavní národní zájem udržovat vnitřní integritu země proti separatistickým skupinám. Írán považuje za nezbytné mít vysoce centralizovanou vládu s velmi mocným bezpečnostním aparátem. Nestabilita by mohla ohrozit celou jeho bezpečnostní strukturu. Íránská centrální vláda tak vždy řeší problémy s vnitřní soudržností s použitím bezpečnostních sil a armády (Stratfor 2011: 9).

Dnešní pohled íránské vlády na Spojené státy je takový, že zaujaly dřívější postavení Britů, kteří v padesátých letech 20. století manipulovali íránskou politikou a spolu s Američany vyzvedli Šáha k moci (Thaler et al. 2010: 5). Pro Írán byla situace po americké invazi do Afghánistánu (2001) a Iráku (2003)

nebezpečná, neboť Spojené státy měly a dodnes v omezené míře mají jednotky na východ i na západ od Íránu. Írán se příliš nebojí, že by na něho tyto jednotky zaútočily. Obává se ale, že Spojené státy využijí své pozice a podnikají v Íránu etnické nepokoje (Thaler et al. 2010: 9). Spojené státy se o to již skutečně pokusily, a to v několika regionech. Podpořily separatistické hnutí na jihovýchodě v Balúčistáně. Stejně tomu bylo v arabském Chúzistáně, také se pokusily manipulovat Kurdy na severozápadě Íránu (Thaler et al. 2010: 11).

Základní hrozbou pro Írán je vnitřní napětí. Islámská republika ale ve skutečnosti efektivně kontroluje své území a udržuje vnitřní stabilitu. Už od samotného založení Perské říše vynikají Íránci ve vytváření systémů, které odměňují ostatní kooperující etnické skupiny a trestají skupiny, které nějakým způsobem odporují. Stejně myšlení funguje v dnešním mocném ministerstvu informací a bezpečnosti Íránu (VEVAK) a Íránských revolučních gardách (Stratfor 2011: 15).

Pro obranu vůči podvratným akcím cizích mocností, zejména Spojených států, praktikuje Írán několik protiopatření. Udržuje velmi mocné bezpečnostní kapacity k potlačení etnických, ale i opozičních nepokojů. Speciální důraz klade na Chúzistán, který je nejzranitelnější částí Íránu a v němž se nachází mnoho ropných nalezišť. Dále ovlivňuje etnické a náboženské napětí v Afghánistáně k podkopání amerických pozic a odvedení americké pozornosti na jiné cíle než ofenzivní. Udržuje vojenskou sílu schopnou chránit okolní hory, aby na jeho území nemohly proniknout cizí jednotky, a vede jaderný program pro odstrašení cizího útoku v dlouhodobém horizontu a pro využití ve vyjednávání v horizontu krátkodobém (Stratfor 2011: 12).

3.2 Vliv geografie na irácko-iránskou válku a zahraničně-politickou orientaci Íránu

Írán je země, jež je ze tří stran obehnaná horami a ze čtvrté strany oceánem. Proto je extrémně těžké toto území dobýt. Existují dvě tradiční cesty

do Íránu, kudy vedli nepřátelé své útoky. Jedna cesta vede skrz severovýchodní oblast Íránu, která je zranitelná vůči mocnostem Střední Asie. Druhá a nejčastěji používaná je cesta západní. Ovšem přímý útok skrze pohoří Zagros je v podstatě nerealizovatelný, jak sám zjistil Saddám Husajn (Stratfor 2011: 11).

V září roku 1980 zaútočily jednotky Saddáma Husajna na Írán a započaly osm let trvající válku. Saddám se mimo jiné pokusil využít dočasné zranitelnosti Íránu, který prošel revolucí, a bleskově uchvátit Chúzistán. Válka mezi Íránem a Irákem byla hroživou srážkou mezi dvěma státy, způsobila obrovské ztráty na obou stranách (Axworthy 2014: 198). Rada pro spolupráci arabských států v Zálivu byla založena v roce 1981 částečně jako odezva na íránskou revoluční hrozbu, Husajnův Irák dostal v průběhu války masivní finanční a materiální podporu od všech jejích členů, převážně od Saudské Arábie (Thaler et al. 2010: 15). Západní země dodávaly Iráku také širokou škálu moderních zbraní včetně chemických (Axworthy 2014: 198). Válka nakonec demonstrovala dvě skutečnosti. Odhodlaný a dobře financovaný útok z Mezopotámie proti Zagroským horám je odsouzený k neúspěchu. Ovšem pohoří Zagros představuje v době moderních států se stanovenými hranicemi a udržovanými armádami takovou logistickou překážku, že velká ofenzíva z Íránu do Iráku je stejně tak neproveditelná. Na této frontě se jedná o patovou situaci (Stratfor 2011: 11).

Vzhledem ke skutečnostem, že se na sever od Íránu u Kavkazské bariéry zastavily v historii všechny expanze, na severovýchodě v Turkmenistánu je drsná rozlehlá poušť a na východě jsou hory se stejně pochybnou hodnotou jako v Íránu, se perští vůdci rozhodli vést své expanze na západ do povodí řek Tigris a Eufrat (Stratfor 2011: 7). I dnes hledí íránské vládní elity stejným směrem. Írán se vždy viděl v soutěži s arabskými státy o dominanci nad Perským zálivem. Jeho ambice byly odloženy v pozdních osmdesátých letech na konci osmileté irácko-íránské války. Válka skončila vojenskou remízou, ale strategicky byly zablokovány íránské naděje na expanzi na západ. Válka proti Islámskému státu (ISIL) tyto naděje obnovila (Friedman 2017).

4 Regionální politika Íránu

Na začátku roku 1978 začaly v Íránu propuknout demonstrace v reakci na vydaný článek vládního zmocněnce, který očerňoval v Íránu populárního Rúholláha Chomejního i celé íránské duchovenstvo. V demonstracích se odrážela také dlouhodobá nespokojenost obyvatelstva s režimem šáha Muhammada Rezy Pahlavího. Krvavé potlačování těchto protestů situaci dále stupňovalo. Šáh nakonec nad masivními protesty ztratil kontrolu a 16. ledna 1979 odjel ze země. Celé situace využil Rúholláh Chomejní, který pod sebou sjednotil nebo potlačil ostatní opozici (Axworthy 2014: 190–191). Dostal se do čela země a 1. dubna 1979 byla na základě referenda vyhlášena Íránská islámská republika.

Islámská revoluce nesoucí se v duchu antiamerikanismu naprosto změnila íránskou zahraniční orientaci. Ájatolláh Chomejní představil koncept totální politické, kulturní a ekonomické nezávislosti jak na Západě, tak na Východě (Ježová 2011: 167). Za tímto postojem lze do určité míry spatřovat přetrvávající přesvědčení Íránců o vlastní jedinečnosti a kulturní významnosti (Axworthy 2014: 209). Koncept takzvané politiky „neither East nor West“ a vývoz islámské revoluce za hranice Íránu se staly směrodatnými rysy nové podoby íránské zahraniční politiky (Ježová 2011: 167). Chomejní svými proslovy cíleně útočil především na monarchie Perského zálivu, které označoval za zdroj utlačování a tyranie. Právě islámská společnost se podle něj nemůže rozvíjet pod vládou monarchie, protože jedinými spravedlivými vládci jsou duchovní (Takeyh 2006: 64). K vývozu revoluce se Chomejní snažil využít šíitské menšiny v ostatních státech. Původní Chomejního vize revoluce byla ale širší než pouze zaměření se na okolní šíitské minority. Chtěl se stát vůdcem celého muslimského světa nehledě na příslušnost k jednotlivým větvím islámu (Nasr 2007: 137–138). Vývoz revoluce nepodporoval pouze rétoricky, ale také skrze pokusy o převrat, bombovými útoky, sabotážemi a atentáty, kterými trpěly prakticky všechny ostatní státy Perského zálivu. To vše vedlo arabské země zálivu k nedůvěře vůči Íránu a jeho označení za hlavní hrozbu v regionu (Marschall 2003: 25–27).

Od islámské revoluce čelí íránští vůdci výzvě, zda k regionální politice přistupovat spíše ideologicky, nebo pragmaticky. Během prvního desetiletí byla íránská regionální politika vedena zejména ideologicky (Barzegar 2009). Ideologické revoluční nadšení ovšem po dlouhé irácko-íránské válce vyprchalo. Teherán očekával, že během války iráčtí šíité, kteří v Iráku tvoří zhruba dvě třetiny, povstanou proti Saddámu Husajnovi a přidají se na íránskou stranu. To se ovšem nestalo a po smrti Chomejního v červnu roku 1989 Írán postupně rezignoval na podporu vývozu revoluce.

Írán začal celkově přistupovat k tvorbě své zahraniční politiky a ochraně národních zájmů mnohem více realisticky. Teherán přehlížel konflikty v Čečensku či v čínské provincii Sin-ťiang, kde byly přítomny velké represe vůči muslimům (Maloney 2008: 37). Na přelomu osmdesátých a devadesátých let Teherán za arménsko-ázerbájdžánské války podporoval křesťanskou Arménii, zatímco se Ázerbájdžánci, tedy šíitští souvěrci Íránců, těšili podpoře sekulárního vedení sunnitského Turecka (Tureček 2016: 186). Dále začal Írán usilovat o zlepšení vztahů s ostatními islámskými zeměmi v regionu, snižování napětí a aktivní účast na řešení regionálních konfliktů. Jeho cílem bylo také zamezit přítomnosti a vlivu cizích mocností v Perském zálivu (Gombár 2001: 152). Tento fenomén lze pozorovat i v ekonomické sféře. Írán má dodnes zájem na účasti v mezinárodním obchodu a jeho expanzi. Snaží se přilákat zahraniční investory a koordinovat vývoz ropy s ostatními významnými producenty, aby společně zabránili kolapsu ceny ropy či cenu naopak navýšili. U toho je nutná domluva mimo jiné s jižními státy Perského zálivu (Brzezinski – Gates 2004: 18).

Jedním z hlavních způsobů, jak si Írán snažil a dodnes snaží naklonit arabský svět na svou stranu, je angažmá v palestinsko-izraelském konfliktu. Použití anti-izraelské, panislámské a anti-imperiální rétoriky je úmyslným a dlouhodobým nástrojem íránské porevoluční zahraniční politiky. U arabské veřejnosti je tento postoj kladně přijímán. Administrativa prezidenta Ahmadínežáda, který se k moci dostal roku 2005, opětovně zavedla a zesílila rétoriku ájatolláha Chomejního, jakožto taktického prostředku k překonání íránské izolace v regionu. Svou izolaci

na Blízkém východě chtěli překonat tím, že rozšíří svůj bezpečnostní obvod do Libanonu a palestinských území. Ovšem arabské vlády měly k tomuto íránskému přístupu defenzivní a nedůvěřivý postoj (Nashat 2009).

Mocenská rivalita mezi Íránem a arabskými státy existovala za šáha a trvá dodnes. Dnes jde zejména o saúdsko-íránské napětí, dříve byl Irák hlavní složkou těchto třenic. Bagdád hrál ve sporech s Íránem na arabské straně hlavní roli až do devadesátých let minulého století. Teprve odstranění Saddáma Husajna v roce 2003 otevřelo prostor k dalšímu rozšiřování vlivu nejen Íráncům, ale také Saúdům, čímž jejich vzájemné spory dosáhly nové úrovně (Tureček 2016: 183). Ovšem z odstranění Saddáma Husajna a odstavení Tálibánu od moci nepochybně více vytěžil Írán, neboť Washington mu tím vyřadil dva nepřátele (Brzezinski – Gates 2004: 26). Arabské země začaly být navíc frustrované a nejisté z vnímání poklesu amerického vlivu v regionu. To Íránu umožnilo zahájit aktivnější regionální politiku. Zároveň hrozba, kterou představovaly americké jednotky na obou stranách íránských hranic, odůvodnila více energetickou vnitřní politiku prezidenta Ahmadínežáda v Íránu. Ten postavil svou moc na Íránských revolučních gardách, které zaujímají spíše agresivní politiku vůči okolnímu světu. Do jejich kompetence patří výcvik a vyzbrojování militantních skupin v regionu a v politickém rozhodování v záležitosti jaderného programu se snaží o podkopání dohod s mezinárodním společenstvím. Ahmadínežádovu aktivní regionální politiku umožnil také nárůst materiálních zdrojů. Během let 2003 až 2008 se zčtyřnásobily ceny ropy. To mimo jiné dovolilo vydatněji podporovat ozbrojené skupiny, jako jsou Hizballáh a Hamás (Thaler et al. 2010: 82–83).

V roce 2011 propuklo na Blízkém východě Arabské jaro, jehož obdoba se objevila i v Íránu v podobě Zeleného hnutí. Na rozdíl od vývoje v arabském světě byly protesty rychle potlačeny a Írán se těšil stabilitě a hospodářské prosperitě. Mocenské špičky v Teheránu sledovaly revoluční vlnu v regionu s nadšením a na adresu revoltujících Arabů byla pronesena pochvalná slova. Nejvyšší íránský vůdce Alí Chameneí označil arabskou vlnu za přímé pokračování íránské islámské revoluce z roku 1979 a za „islámské probuzení“ (Tureček 2016: 176-177). Z

pohledu Teheránu signalizovala regionální povstání rostoucí sílu a vliv Íránu na Blízkém východě, což vyplývalo z hroucení proamerických autokracií, vzestupu podobně smýšlejících islamistických stran a rozšiřování příležitostí v důsledku nestability, která postihla arabský svět (Tureček 2016: 177-178). Íránské vedení v době Arabského jara mediálně a politicky podporovalo protirežimní vzednutí na Bahrajnu, kde vládne sunnitská dynastie Ál Chalífa převážně šíitským obyvatelům. Státní moc tu za asistence ozbrojených sil Saudské Arábie, Kataru a Spojených arabských emirátů protesty krvavě potlačila, což v Íránu vyvolalo bouřlivé reakce (Tureček 2016: 183).

Íránu se nakonec prostřednictvím podpory Bagdádu v boji proti Islámskému státu podařilo zajistit si v Iráku dominantní vliv a vyplnit bezpečnostní vakuum ve svůj prospěch. Tím se ale s arabskými státy a Radou pro spolupráci arabských států v Zálivu nesblížil, právě naopak. Írán tak podkopal regionální uspořádání, jak se o to snažil během svých brzkých revolučních let. Ovšem s rozdílem, že dnes se Írán nesnaží exportovat revoluci a svůj unikátní systém státního zřízení, ale snaží se posilovat svůj politický, ekonomický a vojenský vliv na úkor Spojených států a jejich spojenců v regionu (Thaler et al. 2010: 18). Dnes je tento „neviditelný“ boj o dominanci jedním z hlavních katalyzátorů celé řady blízkovýchodních konfliktů (Tureček 2016: 183).

Dnes probíhají podle Kissingera (2016: 149) na Blízkém východě dva konflikty. Jeden se odehrává mezi muslimskými režimy a radikálními islamisty, kteří s příchodem Arabského jara získali značnou moc a považují státnost za sprostotu a zneuctění Koránu. Na tomto konfliktu lze spatřovat pragmatické směřování íránské zahraniční politiky. Na jedné straně si mediálně připisují zásluhy za údajné islámské povstání proti regionálním monarchiím a vítají např. svrnutí režimu v Egyptu či šíitské protesty v Bahrajnu. Na druhé straně podporují a bojují za udržení a stabilizaci režimů v Iráku a Sýrii.

Druhý konflikt, jenž v současnosti probíhá, je současně náboženský i geopolitický. Sunnitský blok je složený ze Saudské Arábie, států Perského zálivu a do jisté míry také Egypta a Turecka. Naproti tomu stojí blok vedený šíitským

Íránem, který zajišťuje vládu Bašára al-Asada ve větší části Sýrie, vládu Hajdara Abádího ve středním a jižním Iráku, Hizballáh v Libanonu a Hamás v pásmu Gazy. Účastníci těchto střetů pak hledají podporu zvenčí a obracejí se přitom především na Rusko a Spojené státy (Kissinger: 153).

Náboženský rozměr těchto vojensko-politických manévřů přitom obě strany většinou popírají (Tureček 2016: 188). Írán ovlivňuje šíitský Irák a Íránci se obecně stavějí do role ochránců irácké i celé šíy, neboť se u šiitů těší mnohem větší přízně než u sunnitských obyvatel regionu (Axworthy 2014: 211). To ovšem neznamená, že by měl Írán zájem na sektářském konfliktu. Jak již bylo zmíněno, Írán se v palestinské otázce snaží vystupovat jako panislámská síla bojující za palestinské sunnity. Tím se mimo jiné snaží snížit vzrůstající sektářskou nevraživost způsobenou zejména iráckou občanskou válkou (Nashat 2009). Teherán se naopak snaží spolupracovat i s některými sunnitskými frakcemi v Iráku. Některé sunnitské milice zde také přímo vede a vyzbrojuje (Friedman – Snyder 2018). Podle Hasana Ahmadíjána z teheránského Střediska pro strategické studie není snahou Íránu šíření vlivu šiitů, ale omezení sunnitských salafistických skupin, extremistického proudu pocházejícího ze Saúdské Arábie (Tureček 2016: 188). Íránský analytik Ahmadíján dále Turečkovi v rozhovoru řekl, že „šiité jsou na Blízkém východě menšinovou komunitou, takže představa, že Írán rozlišuje své zájmy skrze ně, je nesmyslná, byl by sám proti sobě, dodržování těchto náboženských limitů by přeci jeho ambice brzdilo“ (Tureček 2016: 188).

4.1 Mocenský souboj Íránu a Saúdské Arábie

Vzájemné vztahy mezi Saúdskoarabským královstvím a Íránem byly nepřátelské již za šáha a zůstaly takové i po islámské revoluci v Íránu. Saúdská Arábie je v současnosti největší hrozbou pro íránské ambice. Dominance Saúdů nad ropnými zdroji v jižní části Perského zálivu a vojenská síla, kterou si nakoupili, vytvořily pro Írán trvalou hrozbu. Navíc americká garance na zajištění vývozu saúdské ropy z Perského zálivu dala Saúdům ekonomickou nezranitelnost, kterou

by jejich samotná vojenská síla nemohla poskytnout (Friedman 2017). Saúdská Arábie je dlouhodobě hlavním blízkovýchodním arabským spojencem a strategickým partnerem USA. Saúdská Arábie byla partnerem ve všech významnějších regionálních bezpečnostních projektech od druhé světové války, kdy se připojila ke Spojencům (Kissinger 2016: 143). Současně je však rozhodným odpůrcem dohody o íránském jaderném programu. Ve vztahu k Íránu někteří vlivní členové saúdskoarabského královského rodu vytýkali USA smířlivost. Kritika vzrostla po zvolení umírněného a vstřícného klerika Rúháního íránským prezidentem v roce 2013. Saúdskoarabské výhrady jsou motivovány jednak bezpečnostními obavami z íránského jaderného programu, ale rovněž posílením hospodářského postavení Íránu po ukončení sankčního režimu (Tůma 2016: 59).

Saúdsko-íránský rozkol se rozšířil v lednu roku 2016, kdy Saúdská Arábie zrušila diplomatické vztahy s Íránem v důsledku násilných útoků a vandalismu proti její ambasádě v Teheránu. Tyto útoky nespokojených Íránců byly reakcí na popravu vlivného šíitského duchovního Nimra Bákira Nimra v Saúdské Arábii na základě obvinění z terorismu. Následně Saúdská Arábie a Bahrajn přerušily diplomatické vztahy s Íránem a Katar, Kuvajt a Spojené arabské emiráty z Íránu odvolaly své velvyslance. V prosinci 2016 Saúdové popravili 15 saúdských šiitů, kteří byli odsouzeni za špionáž pro Írán (Katzman 2018: 22).

Regionální nestabilita, jež zavládla po Arabském jaru, ukázala, jak rozporuplné saúdsko-íránské vztahy jsou. Saúdská Arábie na arabskou nejednotnost nahlíží s nelibostí. Rijád považuje Arabské jaro za znepokojující vývoj událostí, který by mohl rozdělit arabský svět a dal Íránu příležitost šířit svůj vliv. Teherán tvrdí, že Arabské jaro je částečně inspirováno jeho revolucí a že regionální podmínky jsou nyní zralé k vybudování nového islámského Blízkého východu, jenž nebude ovládán mocí Spojených států a jeho arabských spojenců (Keynough 2016: 227).

Vzájemné nepřátelství zhoršilo sektářské napětí v regionu a přispělo k regionální válce prostřednictvím zástupných sil tzv. *proxies* (Katzman 2018: 21). Po smrti krále Abdalláha v lednu 2015 a s nástupem jeho bratra Salmána do

vedení státu zahájil vládnoucí režim asertivnější a na USA nezávislejší přístup v úsilí o snížení vlivu Íránu v regionu. Svědčí o tom např. vytvoření ozbrojené arabské koalice v Jemenu v boji proti protivládním šíitským Hútiům (Tůma 2016: 59). Tato koalice se snaží tažení prezentovat jako součást boje proti rozpínavosti Íránu. Saúdskoarabský deník Arab News uvedl, že Hútijské povstání v Jemenu je dalším příkladem íránské snahy destabilizovat region (Tureček 2016: 192). Podle Pillara (2018) jsou ovšem Hútišští rebelové, kteří ignorovali íránskou radu nedobýt hlavní město Saná, jen stěží jednotky bojující za íránské cíle. Nicméně materiální podpora, kterou jim Írán poskytuje, je levný způsob jak materiálně vyčerpávat Saúdskou Arábii a její spojence. Saúdové Írán obviňují z dodávání balistických raket těmto rebelům, kteří rakety na království již několikrát vypálili, a to dokonce na hlavní město Rijád (Česká televize 2017).

Neshody Rijádu a Teheránu se prohlubují také kvůli situaci v Iráku. Po svržení Saddáma Husajna zůstal Irák nestabilní, čehož využila organizace Islámský stát, která byla určitou dobu pouhých 80 km od irácko-íránských hranic (Katzman 2018: 31). Z mocenských a bezpečnostních důvodů Írán podpořil irácký režim v boji proti Islámskému státu (Friedman 2017). Přestože byla v roce 2014 nová vláda v Bagdádu ochotna spolupracovat s Rijádem, Teherán pokračoval s rozšiřováním svého vlivu v Iráku prostřednictvím zmíněného boje proti Islámskému státu (Keynoush 2016: 229). Hlavní břemeno války padlo na iráckou armádu spolu s několika šíitskými skupinami, ale do irácké armády a do přímé kontroly šíitských milic se dostali íránští poradci. Spojené státy zde měly poradce a jednotky také, ale Íránci byli mnohem efektivnější v získávání vlivu v převážně šíitské armádě (Friedman 2017). Írán také povzbuzoval a pomáhal s vytvářením nových militantních skupin s převážně šíitskými dobrovolníky a rekruty, což kritizovaly Spojené státy i arabské státy Perského zálivu (Keynoush 2016: 229). Islámský stát byl poražen, ale Írán v zemi zůstal a kontroluje významnou část ozbrojených sil v Iráku. Tzv. Lidové mobilizační síly zde zastřešují 67 různých milicí a z toho jich je přibližně 40 nějakým způsobem pro-íránských. Celkové množství bojovníků Lidových mobilizačních sil se odhaduje na 100 000 až 140 000 (Friedman – Snyder 2018; Katzman 2018: 31). Také vzhledem k vlivu a přítomnosti

Íránců v bohaté oblasti v okolí Basry v jižním Iráku má Írán v této zemi mocné postavení (Friedman 2017). Dnes šíitskou vládu v Iráku podporují oba rivalové, přičemž Saúdové vládu kritizují za sektářství, zatímco Írán Bagdád podporuje relativně bez kritiky. Od roku 2017 se saúdské vedení s americkou podporou snaží přetáhnout Bagdád z íránského vlivu blíže k arabskému světu (Katzman 2018: 21–22).

Dalším konfliktem, kde stojí Írán a Saúdská Arábie na opačných stranách, je občanská válka v Sýrii. Zatímco Teherán stojí za syrským režimem, Rijád všestranně podporuje různé islamistické protivládni uskupení (Tůma 2016: 59). Washington a jeho spojenci dlouhodobě trvali na požadavku odstranění Asada. Někteří z nich z tohoto důvodu rozvíjeli spolupráci i s organizacemi, jako je Islámský stát, An-Nusrá a Al-Káida (Keynoush 2016: 229–230).

V posledních letech ale království přestává mít finance na takové angažování se do regionálních záležitostí, jako tomu bylo doteď. Dostalo se do velkých ekonomických a politických problémů. Hlavním důvodem bylo rapidní snížení cen ropy v letech 2014 a 2015 a prodej ropy představuje zhruba 70 % celkových příjmů země. Saúdská Arábie v roce 2015 hospodařila s rekordním deficitem 98 mld. amerických dolarů. Saúdskou ekonomiku také vyčerpává nekončící a nikam se nevyvíjející vojenské angažmá v Jemenu. Vedení země bylo nuceno výrazně omezit poskytování štědrých subvencí v sociální oblasti, které zavedlo v roce 2011, aby předešlo nepokojům spojených s Arabským jarem. Dále bylo nuceno omezit finanční pomoc poskytovanou na rozvoj Egypta, se kterým prohlubuje přátelské vztahy. V roce 2017 činil rozpočtový deficit 8,3 %, tedy okolo 56 mld. amerických dolarů (CIA ned. b; Tůma 2016: 70). Írán, který je na prodeji ropy také značně závislý, snížení cen tolik nezasáhlo, a to kvůli zrušení mezinárodních sankcí a celkovému zlepšení ekonomiky a otevření nových trhů pro vývoz ropy. Lze ale očekávat zlepšení ekonomické situace Saúdské Arábie vzhledem k postupnému zvyšování cen ropy v důsledku politiky Organizace zemí vyvážejících ropu (ČTK 2017). Dokud bude Írán posilovat svůj potenciál

dominantní mocnosti, bude se Saúdská Arábie minimálně snažit vylepšovat vlastní mocenskou pozici a udržet rovnováhu (Kissinger 2016: 150).

4.2 Spojenectví mezi Íránem a Sýrií

Sýrie je místo kde se Írán, vyjma Iráku, v posledních letech angažuje nejvíce. Stejně jako v Iráku bylo hodně z tohoto úsilí vynaloženo na porážku Islámského státu. V rámci mnohostranné syrské občanské války pomohl Írán Asadovi také v boji proti dalším skupinám povstalců. Důvodů pro poskytnutí této podpory je hned několik. Sýrie je silným a jediným íránským spojencem mezi arabskými státy po již dlouhou dobu (Pillar 2018). Islámská republika se začala sbližovat se Sýrií hned po revoluci, neboť sdílely společné rivaly – Irák a Izrael (Stratfor 2010: 2). V samotné irácko-íránské válce, kde byl Irák podporován Západem, sovětským blokem a arabským světem, byla Sýrie s Háfizem Asadem v čele jediným arabským státem, který stál za Íránci. Nelze proto vyloučit, že kromě geopolitických kalkulací nyní Íránci podporují syrské vedení proto, že tím splácejí dávnou loajalitu Asada seniora jeho synovi (Tureček 2016: 184). Rodina Asadů patří k náboženské skupině alavitů, což je muslimská náboženská skupina, která patří do šíitské větve, jež v zemi tvoří pouhých 13 % obyvatel. Syrský režim je ale sekularizovaný a baasistický (Stratfor 2010; CIA ned. c). Země spolu 16. února roku 2005 podepsaly obranné spojenectví. Tehdejší íránský viceprezident Muhammad Rezá Aref při podpisu prohlásil, že je Írán připraven pomoci Sýrii ve všech směrech, aby mohla čelit jakýmkoli hrozbám (Howard 2007: 144). Dalším důvodem pro podporu Asadova režimu v občanské válce je to, že Sýrie je dlouhá léta klíčovým předpolím pro šíření a udržování íránských zájmů v celém východním Středomoří, a to zejména skrz klientské síly v Libanonu⁷ a Palestině⁸. S Asadovým pádem a nástupem nových elit, napojených např. na USA, Francii nebo na Saúdskou Arábii, jež podporují syrské povstalce, by Teherán

---

⁷ Převážně jde o šíitské hnutí Hizballáh (Tureček 2016: 184).

⁸ Jde o hnutí Hamás a Islámský džihád, ale i některé sekulární frakce, jako Lidová fronta pro osvobození Palestiny – Všeobecné velení (Tureček 2016: 184).

strategického partnera nejspíš ztratil (Tureček 2016: 184). Íránská intervence se snažila v Sýrii také zajistit, aby sunnitské extremistické skupiny nemohly snadno napadnout Hizballáh v Libanonu skrz syrské hranice (Katzman 2018: 33).

Írán poskytuje syrskému režimu značné finanční prostředky, zbraně a poradce z Íránských revolučních gard, respektive Quds jednotek, ale také speciální jednotky z regulérní armády. Regionální bezpečnostní zdroje odhadovaly, že koncem roku 2015 měl Írán v Sýrii 1 300 až 1 800 členů vojenského personálu (Williams 2015). Quds jednotky naverbovaly 50 000 šíitských bojovníků k boji v Sýrii pod íránským vedením. Jsou to zejména bojovníci z Hizballáhu a iráckých milic, ale také např. šíiti z Afghánistánu a Pákistánu (Katzman 2018: 34). Rozsáhlá íránská angažovanost v Sýrii znepokojuje izraelské vůdce, kteří dnes vidí Íránem podporované ozbrojené síly nejen na hranicích s Libanonem, ale také se Sýrií. Izrael obviňuje Írán ze zřizování vojenských základen v Sýrii, včetně továren na výrobu raket, které mohou bezpečně zásobovat Hizballáh (Katzman 2018: 34).

Teherán své lidské ztráty v Sýrii neskrývá. Úmrtí vysoce postavených velitelů Revolučních gard v bitvách v Sýrii bývají široce propagovány ve státních médiích. Jejich smrt je režimem vykreslována jako hrdinské obětování za íránskou revoluci a íránské národní zájmy (Katzman 2018: 34). Íránský představitel Mohammad Ali Shadidi na konci roku 2016 uvedl, že v Sýrii již zemřelo přes 1 000 členů íránského vojenského personálu (Sharafedin 2016).

Výše finanční podpory, kterou Íránci Sýrii poskytují, se těžko odhaduje. Mnoho této podpory je poskytováno prostřednictvím dodávek vojenského vybavení, paliva a munice, což je obtížné vyčíslit. Diplomát OSN Staffan de Mistura v roce 2015 odhadl výši íránské pomoci Sýrii na 6 mld. amerických dolarů ročně (Lake 2015). Írán byl kvůli jaderné dohodě v roce 2015 přizván k účasti na mezinárodní vyjednávání ohledně míru v Sýrii⁹, kterého jsou součástí i Spojené státy. Nicméně po intervenci ruských sil v Sýrii a výrazném zlepšení pozice syrského režimu se Írán účastní jednání s Ruskou federací a Tureckem, čímž chce

---

⁹ Tato vyjednávání se nazývají: „Vienna peace talks for Syria“ (Katzman 2018: 35).

dosáhnout svých maximálních cílů v Sýrii. V případě, že by v Sýrii došlo k politické změně, se Írán pravděpodobně bude snažit vytvořit vládu, která by umožnila nadále využívat syrské území k zásobování Hizballáhu (Katzman 2018: 35).

4.3 Nepřátelské vztahy mezi Íránem a Izraelem

Vztahy mezi Íránem a Izraelem byly do íránské revoluce relativně těsné. Spojovalo je spojení se Spojenými státy a hrozba nárůstu panarabského nacionalismu. Jejich těsná spolupráce také souvisela s izraelskou tzv. periferní doktrínou. Koncepce vycházela z nutnosti čelit nepřátelství sousedních arabských států prostřednictvím rozvíjení přátelských vztahů s nesousedícími a nearabskými státy. Izraelsko-íránská spolupráce zahrnovala řadu oblastí, včetně íránských ropných dodávek do Izraele a naopak dodávek izraelské vojenské techniky do Íránu (Sachs 2014; Tůma 2016: 79). S převzetím moci teokratickým režimem se spolupráce výrazně zkomplikovala. Chomejní kritizoval Izrael za okupaci palestinských území a zrušil všechny dohody s ním uzavřené. Přesto měli společného mocného rivala – Saddáma Husajna v Iráku. A proto i přes jejich rozepře Izrael během irácko-íránské války nadále poskytoval Íránu vojenské dodávky. K dalšímu výraznému zhoršení vztahů došlo v roce 1991 v souvislosti s druhou válkou v Perském zálivu. Přestože irácko-íránská válka skončila nerozhodně, Irák z ní vzešel jako nejsilnější vojenská moc regionu. Avšak v roce 1991 byla v důsledku agrese vůči Kuvajtu irácká armáda do značné míry zničena mezinárodní koalicí států. Tím se odstranila Íránu i Izraeli hlavní hrozba a jejich vzájemné vztahy se tak zhoršily (Tůma 2016: 80–81). V Izraeli věřili, že když skončila studená válka, bylo zapotřebí najít nové pojidlo pro spojení s USA. Tím se stal radikální islám a Írán takový islám představoval. Záměrem Izraele bylo dostat Írán do izolace (Tůma 2016: 81).

Izrael je jednou z devíti zemí, které vlastní jaderné zbraně. To ovšem nemění nic na tom, že snahy o vyvinutí takových zbraní Íránem považovali za velkou hrozbu. Nicméně dohodu, která byla nakonec podepsána, se po tři roky

usilovně snažili zhatit. Izraelský premiér Benjamin Netanjahu varoval, že Írán bude mít ještě více zdrojů na šíření teroru a agrese v regionu i ve světě. Izrael také neskrýval úmysl případně řešit problém íránského jaderného programu silou (Tureček 2016: 180; Tůma 2016: 78). Teherán naopak kritizuje mezinárodní společenství za uplatňování dvojího standartu. Izrael jaderné zbraně vlastní, není členem Smlouvy o nešíření jaderných zbraní a nejsou proti němu uplatňovány sankce (Katzman 2018: 36).

Teherán vůči Izraeli dodnes zaujímá velice agresivní postoj. Informaci o íránském přístupu vůči Izraeli jsme již uvedli, přesto není od věci ji zopakovat, neboť se jedná o jeden z nejdůležitějších zahraničně-politických nástrojů Íránu. Proti-izraelský postoj šíitského Íránu pomáhá zlepšovat vztahy s většinově sunnitským arabským obyvatelstvem Blízkého východu. Tímto přístupem si u nich získává uznání (Sachs 2014). Skrze média íránští vůdci vůči Izraeli prohlašují velmi ostré výroky. Často o Izraeli mluví jako o „Malém Satanovi“, jenž doprovází „Velkého Satana“ Spojené státy (Sachs 2014). Někdejší prezident Mahmúd Ahmadínežád pak vyzval k samotnému zahazení Izraele (Kissinger 2016: 140).

Írán podporuje takové skupiny jako Hamás a Hizballáh zejména proto, že podnikly vojenské akce proti Izraeli. Tyto skupiny dnes disponují značnou vojenskou a politickou mocí a hlásají džihád jako náboženskou povinnost s cílem skoncovat se „sionistickou okupací“, jak je existence Izraele označována (Kissinger 2016: 140).

Nejsilnější a nejvýznamnější z Íránem podporovaných skupin je Hizballáh, Strana Alláhova. Organizace vznikla roku 1982 v důsledku izraelské invaze do Libanonu. Koncem roku 1982 již Teherán poslal do Libanonu několik členů IRG kteří měli pomoci při zakládání tohoto revolučního hnutí (Sachs 2014; Šabacká 2011: 83). Počet poradců Quds jednotek spolupracujících s Hizballáhem se měnil podle úrovně aktivity této organizace, během 80. let jich měly být tisíce. Dnes je již Hizballáh mnohem soběstačnější a schopný asistovat Quds jednotkám v zahraničí, např. v Sýrii, Iráku a Jemenu (Katzman 2018: 38).

Hizballáh je v současnosti nejmocnější vojenskou a významnou politickou silou v Libanonu. Jeho vojenské aktivity zahrnují terorismus, výcvik a boj (Katzman 2018: 37). Velká část financí Hizballáhu je poskytována Íránem. Organizace je ideologicky inspirována íránskou revolucí a učením Rúholláha Chomejního (U. S. Department of State 2016). V minulosti v Izraeli došlo k debatám o míře kontroly Íránu nad Hizballáhem. Někteří argumentovali, že Hizballáh byl v první řadě libanonskou organizací, která by neobětovala své postavení v Libanonu pro íránské potřeby. Občanská válka v Sýrii ukončila tuto debatu v izraelských kruzích. Na íránskou výzvu se Hizballáh mohutně zapojil do sektářské občanské války na straně syrského režimu, utrpěl zde výrazné ztráty a značně tím klesá jeho postavení mezi sunnitskými Araby a velkou částí libanonského obyvatelstva. Tyto skutečnosti ukazují, jak velký vliv Írán nad touto organizací má (Sachs 2014).

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vyzkoumat, jak se geografie, mocenské kapacity, mocenské postavení a ambice Íránské islámské republiky na Blízkém východě odráží v jejích zahraničně-politických cílech a aktivitách. Írán si v nedávné historii prošel mnoha zásadními změnami, které se odrazily na jeho mocenském postavení a aktivitách. Jednou z těchto změn byla islámská revoluce v roce 1979. Írán se distancoval od obou studenoválečných bloků a vyhlásil vývoz revoluce - svých představ o správném způsobu vlády. Spojenectví se Spojenými státy se změnilo v nepřítelství a vývoz revoluce do okolních arabských zemí Teherán podporoval bombovými útoky, atentáty a pokusy o převrat. To se samozřejmě setkalo s odporem arabských států Perského zálivu, které Írán označily za hlavní hrozbu. Saddám Husajn následně s Íránem v roce 1980 rozpoutal válku a byl podporován Západem, sovětským blokem i arabskými státy. Válka měla pro Írán neblahé důsledky. Kromě ohromných lidských a ekonomických ztrát přišlo zklamání z neúspěšného vývozu revoluce, neboť iráčtí šiíté se ve válce nepřidali na stranu Íránu, jak režim v Teheránu doufal. Nejvyšší vůdce Rúholláh Chomejní v roce 1989 zemřel a nové vedení na vývoz revoluce zanevřelo a vydalo se v regionální politice pragmatičtější cestou.

Írán se ale kvůli svým předešlým aktivitám dostal do izolace. Jediný spřátelený režim měl v Sýrii, neboť měly společného nepřítele v podobě Iráku. Arabský svět si snažil naklonit na svou stranu pomocí agresivní politiky vůči Izraeli, neboť palestinsko-izraelský konflikt je jednou z nejzásadnějších otázek v regionu. Pro Írán je to dodnes jeden z nejdůležitějších zahraničně-politických nástrojů. Kromě ostrých proti-izraelských výroků Teherán podporuje ozbrojené organizace, jako je libanonský Hizballáh a palestinský Hamás, které mají za cíl Izrael zničit. Sympatie u arabské veřejnosti si tím získal, ale ve vztazích s arabskými státy přetrvávala nedůvěra.

Výraznou změnu v mocenském postavení Íránu zapříčinilo americké svržení Saddámova režimu v Iráku. Teherán tím přišel o svého hlavního rivala a otevřela se mu cesta pro šíření vlastního vlivu na západ. Další režimem vítanou

událostí bylo Arabské jaro. To se sice projevilo i v Íránu v podobě Zeleného hnutí, ale vzhledem k mocnému bezpečnostnímu aparátu byly protesty rychle potlačeny. Arabské jaro zásadně zvýšilo íránské mocenské postavení v regionu, protože Írán prostřednictvím boje proti Islámskému státu získal dominantní vliv v Iráku a v Sýrii. Tím se naplno rozpoutal mocenský souboj s rivalem Saúdskou Arábií, který se v těchto zemích také angažuje. Írán je ale úspěšnější. Teherán má v Iráku významný vliv, více jak polovina z Lidových mobilizačních sil, které čítají zhruba 120 000 bojovníků, je politicky pro-íránská. V Sýrii podporuje režim Bašára al-Asada, který v posledních letech úspěšně vytlačuje různé povstalecké skupiny, z nichž mnoho jich je podporovaných Saúdskou Arábií. Írán se také účastní jednání s Ruskou federací a Tureckem o řešení konfliktu v Sýrii. Dále Teherán podporuje šíitské Hútíe, proti nimž arabská koalice se Saúdskou Arábií v čele vede v Jemenu válku. Pro Saúdskou Arábii je to dlouhý a nákladný konflikt a kvůli nízkým cenám ropy je v ekonomických problémech. V roce 2015 činil její rozpočtový deficit 98 mld. amerických dolarů a v roce 2017 56 mld. dolarů. Íránská ekonomika je na vývozu ropy také závislá, ale kvůli politice prezidenta Hasana Rúháního bylo dosaženo dohody o íránském jaderném programu a byly zrušeny mezinárodní sankce. To vykompenzovalo snížení cen ropy.

Na základě uvedených informací považujeme současnou regionální politiku Íránu za efektivní. I přes skutečnost, že si Írán prošel dlouhou a nákladnou irácko-íránskou válkou, byl od roku 2006 do 2016 terčem mezinárodních sankcí a od revoluce má nepřátelské vztahy s nejmocnějším státem světa Spojenými státy americkými, který se v regionu angažuje, se jeho vliv v regionu zvyšuje. Nebezpečně by se pro Írán mohl vyvinout současný konflikt s náboženským podtextem, který v regionu probíhá. Přestože se Írán snaží prosazovat panislámismus, konflikt je obecně považován za sektářský. Šíitské obyvatelstvo je v regionu v menšině a nejvíc šíitů žije v samotném Íránu. Za důležité pro další výzkum íránské moci v regionu považujeme analyzovat regionální politiku Turecka, jehož ambice v regionu se v posledních letech zvětšily.

Seznam použité literatury a jiných pramenů:

Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran* (Cambridge: Cambridge University Press).

Aktuálně (2018). *Írán může být nepředvídatelný, pokud USA vypoví jadernou dohodu, varoval prezident Rúhání*. 21. 4. 2018 (<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/iran-muze-byt-nepredvidatelny-pokud-usa-vypovi-jadernou-doho/r~12c2ae46453411e8b8efac1f6b220ee8/>, 21. 4. 2018).

Aljazeera (2018). *Iran's Rouhani: We will not wait for approval to produce weapons*. 18. 4. 2018 (<https://www.aljazeera.com/news/2018/04/iran-rouhani-wait-approval-produce-weapons-180418074359563.html>, 20. 4. 2018).

Axworthy, Michael (2014). *Dějiny Íránu* (Brno: NLN).

Barzegar, Kayhan (2009). *The Geopolitical Factor in Iran's Foreign Policy*. *Middle East Institute*. 29. 1. 2009 (<http://www.mei.edu/content/geopolitical-factor-iran%E2%80%99s-foreign-policy>, 21. 3. 2018).

BBC (2018). *Trump to approve Iran nuclear deal for last time*. 12. 1. 2018 (<http://www.bbc.com/news/world-us-canada-42670577>, 25. 3. 2018).

Britannica Encyclopedia (ned.). *Iran* (<https://www.britannica.com/place/Iran>, 20. 3. 2018).

Brzezinski, Zbigniew – Gates, Robert M. (2004). *Iran: Time for a New Approach* (New York: Council on Foreign Relations).

Buzan, Barry – Wæver, Ole (2003). *Regions and Powers. The Structure of International Security* (Cambridge: Cambridge University Press).

CIA The World Factbook (ned. a). *Iran* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, 22. 3. 2018).

CIA The World Factbook (ned. b). *Saudi Arabia* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html>, 22. 3. 2018).

CIA The World Factbook (ned. c). *Syria* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>, 28. 3. 2018).

Cordesman, Anthony H. (2011). U. S. And Iranian Strategic Competition. *Center For Strategic & International Studies*. 25. 4. 2011 (<https://www.csis.org/analysis/us-and-iranian-strategic-competition-0>, 19. 3. 2018).

Cordesman, Anthony H. (2018). U.S. Strategy, the JCPOA Iranian Nuclear Arms Agreement, and the Gulf: Playing the Long Game. *Center for Strategic and International Studies*. 28. 3. 2018 (<https://www.csis.org/analysis/us-strategy-jcpoa-iranian-nuclear-arms-agreement-and-gulf-playing-long-game>, 29. 3. 2018).

Crane, Keith – Lal, Rollie – Martini, Jeffrey (2008). *Iran's Political, Demographic, and Economic Vulnerabilities* (Santa Monica: RAND Corporation).

Česká televize (2017). *Blokáda přístavů nepomohla, jemenští povstalci odpálili další raketu na Rijád*. 19. 12. 2017 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2337997-blokada-pristavu-nepomohla-jemensti-povstalci-odpalili-dalsi-raketu-na-rijad>, 17. 3. 2018).

ČTK (2017). OPEC a další země prodlouží omezení těžby ropy o devět měsíců. 30. 11. 2017 (<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/opec-a-dalsi-zeme-prodlouzi-omezeni-tezby-ropy-o-devet-mesicu/1556704>, 23. 3. 2018).

EIA U. S. Energy Information Administration (ned.). International (<https://www.eia.gov/beta/international/>, 23. 3. 2018).

Fanack Chronicle of the Middle East & North Africa (ned.) *Iran* (<https://fanack.com/iran/>, 20. 3. 2018).

Flemes, Daniel – Nolte, Detlef (2010). Introduction. In: Flemes, Daniel eds., *Regional Leadership in the Global System. Ideas, Interests and Strategies of Regional Powers* (Farnham: Ashgate Publishing), s. 1–14.

Friedman, George (2017). Iran Reshapes the Middle East. *Geopolitical Futures*. 29. 11. 2017 (<https://geopoliticalfutures.com/iran-reshapes-middle-east/>, 21. 3. 2018).

Friedman, George – Snyder, Xander (2018). *The Role of Militias in Iran's Strategy for Iraq*. 12. 3. 2018 (<http://www.mauldineconomics.com/this-week-in-geopolitics/the-role-of-militias-in-iraqs-strategy-for-iran>, 20. 3. 2018).

Fürtig, Henner – Gratius Susanne (2010). Iran and Venezuela: Ideology-driven Foreign Policies in Comparison. In: Flemes, Daniel eds., *Regional Leadership in the Global System. Ideas, Interests and Strategies of Regional Powers* (Farnham: Ashgate Publishing), s. 169–190.

Gombár, Eduard (2001). *Dramatický půlměsíc. Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace* (Praha: Karolinum).

Howard, Roger (2007). *Iran Oil: The New Middle East Challenge to America* (London: I. B. TAURIS).

Hunter, Shireen (2017). Iran's Geopolitical Predicament And Its Consequences. *LobeLog*. 7. 3. 2017 (<https://lobelog.com/irans-geopolitical-predicament-and-its-consequences/>, 21. 3. 2018).

INCORP (2017). Íránská armáda bude ovládat jednu z nejlepších zbraní světa. Karrar si poradí i s ruskou armádou. *EuroZprávy*. 23. 8. 2017 (<http://zahranicni.eurozpravy.cz/blizky-vychod/199074-iranska-armada-bude-ovladat-jednu-z-nejlepsich-zbrani-sveta-karrar-si-poradi-i-s-ruskou-armadou/>, 26. 3. 2018).

Katzman, Kenneth (2018). Iran's Foreign and Defense Policies. Congressional Research Service. 20. 3. 2018 (<https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44017.pdf>, 27. 3. 2018).

Keynoush, Banafsheh (2016). *Saudi Arabia and Iran. Friends or Foes?* (New York: Palgrave Macmillan).

Kissinger, Henry (2016). *Uspořádání světa* (Praha: Prostor).

Krejčí, Oskar (2014). *Mezinárodní politika* (Praha: Ekopress).

Lake, Eli (2015). Iran Spends Billions to Prop Up Assad. *Bloomberg*. 9. 6. 2015 (<https://www.bloomberg.com/view/articles/2015-06-09/iran-spends-billions-to-prop-up-assad>, 28. 3. 2018).

Lemke, Douglas (2002). *Regions of War and Peace* (Cambridge: Cambridge University Press).

Maloney, Suzanne (2008). *Iran's Long Reach* (Washington, DC: United States Institute of Peace).

Marschall, Christin (2003): *Iran's Persian Gulf Policy: From Khomeini to Khatami* (London: Routledge).

Mehr News Agency (2018). *Iran to continue boosting Army; strategy to remain deterrence*. 18. 4. 2018 (<https://en.mehrnews.com/news/133455/iran-to-continue-boosting-Army-strategy-to-remain-deterrence>, 20. 4. 2018).

Mizokami, Kyle (2017). While the World Fears Iran's Missiles, What About Its Army? *The National Interest*. 25. 6. 2017 (<http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/while-the-world-fears-irans-missiles-what-about-its-army-21295>, 15. 3. 2018).

Morgenthau, Hans J. (2005). *Politics Among Nations. The Struggle For Power And Peace* (Boston: McGraw-Hill Higher Education).

Müller, David (2005). Realismus. In: Pšejka, Pavel eds., *Přehled teorií mezinárodních vztahů* (Brno: Masarykova univerzita v Brně), s. 24–41.

Nashat, Bidjan (2009). Iran's Tactical Foreign Policy Rhetoric. *Middle East Institute*. 29. 1. 2009 (<http://www.mei.edu/content/irans-tactical-foreign-policy-rhetoric>, 21. 3. 2018).

Nasr, Vali (2007). *The Shia Revival* (New York: W. W. Norton & Company).

NTI (ned. a). *Overview* (<http://www.nti.org/learn/countries/iran/>, 16. 3. 2018).

NTI (ned. b). *Nuclear* (<http://www.nti.org/learn/countries/iran/nuclear/>, 16. 3. 2018).

Østerud, Øyvind (1992). Regional Great Powers. In: Neumann, Iver B. eds., *Regional Great Powers in International Politics* (New York: St Martin's Press), s. 1–15.

Pillar, Paul R. (2018). What Iran Really Wants. *The National Interest*. 16. 4. 2018 (<http://nationalinterest.org/feature/what-iran-really-wants-25410>, 17. 4. 2018).

Ponížilová, Martina (2011). Blízký východ. In: Cabada, Ladislav – Šanc, David a kol., *Panregiony ve 21. století. Vývoj a perspektivy mezinárodních makroregionů* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 112–141.

Salehi-Isfahani, Djavad (2009). Oil Wealth and Economic Growth in Iran. In: Gheissari, Ali eds., *Contemporary Iran. Economy, Society, Politics* (Oxford: Oxford University Press), s. 3–37.

Sachs, Natan (2014). Israel and Iran's Role in the Middle East. The Brookings Institution. 16. 7. 2014 (<https://www.brookings.edu/testimonies/israel-and-irans-role-in-the-middle-east/>, 25. 3. 2018).

Sharafedin, Bozorgmehr (2016). Death toll among Iran's forces in Syrian war passes 1,000. *Reuters* 22. 11. 2016 (<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-iran/death-toll-among-irans-forces-in-syrian-war-passes-1000-idUSKBN13H16J>, 28. 3. 2018).

Stratfor (2017a). *Iran: Cashing In on Energy*. 3. 7. 2017 (<https://worldview.stratfor.com/article/iran-cashing-energy>, 20. 3. 2018).

Stratfor (2017b). *The Key to Countering Iran*. 15. 10. 2017 (<https://worldview.stratfor.com/article/key-countering-iran>, 27. 3. 2018).

Stratfor (2018). *Iran's Military Crackdown: Concession or Show?* 23. 1. 2018 (<https://worldview.stratfor.com/article/irans-military-crackdown-concession-or-show>, 26. 3. 2018).

Stratfor (2010). *Syria, Hezbollah and Iran: An Alliance in Flux*. 14. 10. 2010 (<https://worldview.stratfor.com/article/syria-hezbollah-and-iran-alliance-flux>, 28. 3. 2018).

Stratfor (2011). *The Geopolitics of Iran: Holding the Center of a Mountain Fortress*. 16. 12. 2011 (<https://worldview.stratfor.com/article/geopolitics-iran-holding-center-mountain-fortress>, 22. 3. 2018), s. 1–15.

Šabacká, Yvona (2011). *Konflikt a politika velmocí na Blízkém východě. Libanon – bitevní pole velmocí* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Šmejkal, Václav (1993). *Úvod do mezinárodní politiky 1. díl. Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Ediční oddělení VŠE Praha).

Takeyh, Ray (2006). *Hidden Iran: Paradox and Power in the Islamic Republic* (New York: Henry Holt and Company).

Thaler, David E. – Nader, Alireza a kol. (2010). *Mullahs, Guards, and Bonyads. An Exploration of Iranian Leadership Dynamics* (Santa Monica: RAND Corporation).

Tomková, Alena (2011). Írán. In: Ježová, Michaela – Burgrová, Helena eds., *Současný Blízký východ. Politický, ekonomický a společenský vývoj od druhé světové války do současnosti* (Brno: Barrister & Principal), s. 162–175.

Tohidi, Nayereh (2009). Ethnicity and Religious Minority Politics in Iran. In: Gheissari, Ali eds., *Contemporary Iran. Economy, Society, Politics* (Oxford: Oxford University Press), s. 299–323.

Tureček, Břetislav (2016). *Blízký východ nad propastí* (Praha: Knižní klub).

Tůma, Miroslav (2016). *Íránská jaderná dohoda a širší mezinárodní souvislosti* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

U. S. Department of State (2016). Chapter 3: State Sponsors of Terrorism. (<https://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2016/272235.htm>, 29. 3. 2018).

Ward, Steven A. (2009). *Immortal. A Military History of Iran and Its Armed Forces* (Washington DC: GEORGETOWN UNIVERSITY PRESS).

Wheeler, Eric (2018). Iran's energy potential: domestic and regional implications. *Middle East Institute*. 23. 2. 2018 (<http://www.mei.edu/content/article/io/iran-energy>, 18. 3. 2018).

Wight, Martin (1978). *Power Politics* (London: Royal Institute of International Affairs).

Williams, Dan (2015). Israel says 55 Iranians killed in Syria's war. *Reuters* 19. 11. 2015 (<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iran-israel-idUSKCN0T82AI20151119>, 29. 3. 2018).

World Trade Organization (ned.) *Iran*
(<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=IR>, 25. 3. 2018).

7 Resumé

In the work I explore the foreign-political activities of the Islamic Republic of Iran, namely based on its geography, power capacities and power status. I set the research period from the Islamic Revolution in 1979 to April 2018. In the theoretical part, I define the concepts of power and regional power. I also evaluate the Iranian power position. The economy of Iran is not very developed and it is dependent on oil exports. It owns a large army, but compared to the Arabian Gulf states, it has obsolete technology. Iran is running its own nuclear program and for a long time it was the target of international sanctions on the grounds of this. It has 82 million inhabitants and its territory consists mainly of mountains. Iran is a powerful player in the Middle East and it is characterized by internal stability. After Saddam Hussein's removal by the Americans in 2003, a new way has opened for Iran to expand its influence. Iran's regional policy, among other things, is characterized by the support of Shiites and Shiite armed groups in the region. Saudi Arabia is its main rival in the region. With aggressive behaviour towards Israel, Iran is primarily seeking to improve the image with the Arab public. Syria is its long-standing ally, and therefore it supports the Syrian regime in the civil war now. Iran has great ambitions and wants to dominate the Middle East.